

606.041X471.42-32
N56

Геннадій МАХОРИН

ЯТисячолітня історія села Яроповичі

Геннадій Махорін

ТИСЯЧОЛІТНЯ ІСТОРІЯ СЕЛА ЯРОПОВИЧІ

- До 1050-річчя
заснування стародавнього Ярополя
- 200-ліття Габрієля Ємї
(18.04.1824–05.11.1899)
- 100-річчя Миколи Максименка
(31.12.1924–09.03.2016)
- 50-ліття творчої діяльності
Валерія Березівського

908(051)(477.42-22)
26.890(4УКР-4НСИТ)

УДК 948(091)(477.42)80т
М 36

Видатрон
СІЛІС

РЕЦЕНЗЕНТИ:

РОМАНЮК Н. Я., доктор історичних наук, професор Київського
національного університету (м. Житомир);
СТУДІНСЬКИЙ В. А., доктор історичних наук, професор (м. Київ)

Махорін Г. Л.

М 36 Тисячолітня історія села Ярополля. До 1050-річчя заснування стародавнього Ярополча, 246-ліття Габріїла Ємі, 100-річчя Миколи Максименка, 50-ліття творчої діяльності Валерія Березівського / Геннадій Махорін. — Житомир : ФОР Генбаровський О. П., 2024. — 100 с., іл.

ISBN 978-617-0223-46-5

У книзі на новій архівній джерелі розповідається про вітчимий Яропол (нині Ярополів на Житомирщині). Читач дізнається про тисячолітню історію одного з найдавніших населених пунктів в Україні, про період Ярополського мосту від однієї до наступного покоління, про козацький у краєзнавчій розвитку Ярополця. Книга містить супровідні ілюстрації, які відображають історію до кожного матеріалу. Високою якість друку гарантує нову читачів, усіх, хто цікавиться історією нашого краю.

УДК 948(091)(477.42)80т

ISBN 978-617-0223-46-5

© Махорін Г. Л., 2024

*Автор висловлює вдячність
за надані світлини для книги
Валерію Березіському,
Ігорю Довбиніу,
Аллі Юр-Хардіню,
Валентині Забродській.*

*Книга видана заклади
філантоскої підтримки
Валерія Березіського
і Наталії Світлан,
за що автор їм щиро вдячний.*

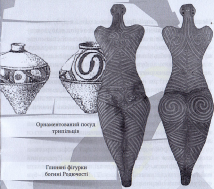
Яроповичі

у глибоку давнину

а території сучасного села Яроповичі люди жили ще п'ять тисяч років тому. То була мідно-кам'яна епоха (енсоліт), період існування трипільської культури, представники якої з'явилися тут внаслідок міграції, розширення свого життєвого простору із Середнього Подністр'я. Трипільці для оселення обирали високий берег річки, враховуючи, щоб їхнє поселення мало природний захист. Якщо такої можливості не було, то житла розміщували у два-три кола, а майдан, який утворювався посередині, використовували як загін для худоби. Трипільці будували наземні житла каркасно-стовпової конструкції, обмазані глиною. Будівлі нерідко були двоповерхові: на верхньому – господарського призначення (місце для виготовлення гончарного посуду, піч для обпалювання). Трипільці досягли високого рівня у гончарному ремеслі: виготовляли посуд трьох видів – кухонний, який був грубостінистим і з простим орнаментом (очевидно, для щоденного використання), столовий – тонкостінний, ретельно й гарно орнаментований (набуті, для особливих випадків, як ми кажемо, «для гостей»), і посуд ритуального призначення (для

Орнаментований посуд
трипільців

Глиняні фігурки
богині Родючості

здійснення певних магійних обрядів), для прикладу, виробляти бінклевидної форми, які не мали дна, тобто, ймовірно, використовувалися як резонатор звуку.

Трипільці розробили цілий комплекс обрядів-ритуалів землеробської магії. Вони поклонялися богині Родючості, яку зображували у вигляді жінки з пишними формами. На місцях трипільських поселень знайдено багато глиняних фігурок жінок, які символізували богиню Родючості. Елементи Їїньої землеробської магії, спрямованої на забезпечення хорошого врожаю, дійшли до нашого часу. Для прикладу, у дитячому народному віршику «Іди-іди дощичку, зварим тобі борщичку...», як задоволення природних сил.

Мешкали на території Яворівщини люди і в добу бронзи, тобто чотири тисячі років тому. У цей період відбуваються важливі зміни в житті тодішньої людської спільноти: завершується диференціація за господарською спеціалізацією – землеробські племена поступово відокремлюються від скотарських, відбувається перехід від мотичного землеробства до використання прообрази плуга – розсохи.

У XII столітті до нашої ери або три тисячі років тому наші землі підпорядковували племена киммерійців, які прийшли зі степів Приазов'я і Причорномор'я. Проте уже через два століття киммерійців витіснили їхні етнічні родичі – скіфи. Тепер вони обклали давняною місцеве населення – землеробські племена чорноліської культури. Археологи віднайшли біля Старої Котельни поселення, яке відноситься до скіфського часу [1, с. 6].

За тисячі років до початку нової ери скіфи втратили своє панування – їх витіснили на південь, на Кримський півострів, сармати. Останні невдовзі почали здійснювати набіги на східні римські провінції. Рим змушений був споруджувати оборонні укріплення, які дістали назву Траянових, тому що збудовані у період імператора Траяна. Землеробські племена лісостепу запозичили це, і пізніше також почали насипати подібні земляні укріплення, які у нас стали називати Змієвини вали. Мова йде про племена зарубинецької культури, які першими почали насипати ці вали. Залишки їх зафіксовані поблизу Мотизина, що неподалік Макарова на Кнїщині Час їх спорудження – II–III століття н.е. Але племена зарубинецької культури не мали достатньої чисельності і потуги для масштабного будівництва валів – продовжили цю справу представники наступної археологічної культури.

З приходом готських племен з північного заходу Європи у III столітті н.е. на українських землях утворилася

Готська держава. На основі зближення культур, місцевій (зарубинецької) і готської, а також шлюбно-родових зв'язків між ними сформувалася поліетнічна черняхівська культура. Племена цієї культури густо населяли територію Правобережної України: через кожні два-три кілометри на берегах річок були їхні поселення, не виключенням стала і територія Андрушівщини і, в тому числі, Яроповичів.

Готська держава понад тисячу шістьсот років тому розпалася, а місцеві племена черняхівської культури залишилися. Вони об'єдналися у Антський військовий союз (антими називали їх греки, які жили південніше, і вони вважали, що ці племена живуть на іншому кінці відомого їм світу).

Антський військовий союз поступово розширював своє дію на південь сферу свого впливу, визначаючи його межі високим валом. Таким чином, протягом IV-VI століть було споруджено три лінії валів. Остання за часом побудови проходила і південною територією сучасної Житомирщини – мається на увазі Пороська гілка валів, частиною якої було Ірпінське відгалуження, яке проходило поблизу Яроповичів. Змісні вали виконували роль не тільки демаркаційної лінії, а й захищали територію Антського військового союзу від величезних мас людей під час епохи Великого переселення населення. Таку назву ці вали отримали тому, що у язичницькі часи Змій був символом захисту. Від трипільців і до XIX століття, як свідчать етнографічні дослідження М. Костомарова, українці тримали у хатах вузка, у кожній хаті стояла мисочка з молоком для нього. Зрозуміло, що вузки виконували практичну функцію – ловили мишей. Разом з тим, це можна відкидати міфологічне значення Змія. Невипадково Змій був уособленням лизинництва, і саме його долав Георгій-Змієборець. Тобто не могли назвати вали Змієвими після прийняття християн-

инства. У давньоруських літописах не згадується ні словом будівництво цих валів, а лише як об'єкти, які уже існували.

Для спорудження валів, загальна протяжність яких становить понад дві тисячі кілометрів, потрібна була сильна централізована влада протягом тривалого часу і величезна кількість людей, незадіяного у господарстві. Таке грандіозне будівництво здійснено у період існування Антського військового союзу, коли існувала сильна військова влада і велика кількість полонених, яких і задіявали для спорудження валів. А головне – була нагальна потреба у них, що змусило багатотисячні маси людей під час Великого переселення народів обходити південніше території Антської військової протодержави. До того ж, радіоуглецевий аналіз речей із Знісних валів засвідчив, що збудовані вони півтори тисячі років тому, тобто у часи анти.

І хоча Антський військовий союз тисячу чотириста років тому розпався, але це ранньодержавне утворення стало прообразом майбутньої Київської держави. У давніх літописах згадуються назви міст Київської держави. Серед найстаріших літописних населених пунктів є згадки і про Ярополче. Заснував його Ярополк Святославич, Великий князь київський, близько 974 року – один із прикордонних фортестей на тодішньому південному порубіжжі Київської держави. Відомо, що народився князь Ярополк близько 955 року. Він був старшим сином київського князя Святослава Хороброго і його дружини, угорської княгині Предслави. Батько проводив майже увесь час у походах, а вихованням Ярополка займався князівський воствода.

970 року Святослав Хоробрий, вирушаючи у другий похід на Балкани, поставив сина київським удільним князем, а його братів Олега Святославича і Володимиря Святославича – в Овручі і Новгороді [2].

Користуючись малолітнім Ярополком і його ще неформованим характером, більш досвідчене оточення намагалося впливати на київського удільного князя. Проте Ярополк виявив не по роках зрілу мудрість: він прагнув проводити рівноважну політику щодо християн і язичників, не чинячи нікому переслідування. Перед ним був приклад, коли батько залишався язичником, а бабуся (княгиня Ольга) стала християнкою.

972 року князь Святослав загинув у бою з половцями і його старший син Ярополк став Великим князем у Києві. Половецька загроза залишалася гострою і зволікати з організацією захисту не можна було. Тому з метою знищення південного кордону Київської держави, він заснував 974 року на високому березі річки Ірпінь укріплений замок Ярополч, а також низку інших.

Замок Ярополч

Важливим завданням Великого князя київського була централізація влади, адже це одна з головних умов ефективного здійснення своєї політики. Утверджуючи свою владу, Ярополк у 977 році пішов війною проти молодшого брата Олега, який «сидів в Олурчі» і володів Деревлянською волостю, тобто землями древланів. У «Повісті минулих літ» так описуються ці події: «Пішов Ярополк на Олега, брата свого, на Деревлянську землю. І війною супроти нього Олег, і приложувалися вони обидва до бою, і коли літжмулися війська, переміг Ярополк Олега. І кобіг тоді Олег з волами в город, зветься Бруччї. А був міст через ріє до веріє городських, і люди, давсячи одим одного, сплинули Олега з мосту в урещє. І падало багато людей з мосту, і падалих тут і коней, і людей» [3]. Інший брат, Володимир Святославич, утік з Новгороду. Ярополк поставив і в цьому місті своїх посадників.

Ярополк раніше, ніж його батько Святослав, зрозумів, наскільки правильно вчинила княгиня Ольга, яка почала віддалятися від Візантії і налагоджувати тісні контакти з імператором Оттоном I. Святослав занадто пізно зрозумів сутність Візантії, її політики, але невдовзі також змінив напрямок своєї зовнішньої політики на західноєвропейський. Ярополк же одразу почав налагоджувати контакти з імператором Оттоном I. 973 року до нього прибуло посольство від Київської держави. Ярополк прихильно ставився до християнства і мав намір запровадити його як загальнодержавну релігію.

У цей же час Володимир Святославич збирав військо з найманців-варигів та з чуждських племен і невдовзі пішов війною на Ярополка, якого вважав відступником від батьківської язичницької віри. Володимир узяв в облогу Київ. Йому вдалося перетягнути на свій бік частину найближчого оточення Ярополка (боляр, воєвод), яке було незадо-

волене тим, що їхній князь «велику волю дав християнству». Ярополк змушений був тікати з Києва і знайшов прихисток у місті Родень, яке у літописі згадується лише один раз під 980 роком у зв'язку з боротьбою за владу між Володимиром і Ярополком. Володимир узяв Родень в облогу, яка тривала настільки довго, що у місті почався голод. Тому Ярополк погодився на пропозицію Володимира про переговори. Проте, коли він прийшов у табір брата, за наказом Володимира найманці-варяги убили Ярополка. Тепер Володимир став Великим князем Київської держави.

1160 року, як відомо з «Літопису минулих літ», було розбите полівців під Мушаревом і Ярополчем. Історик П. О. Рапповорт припускає, що сучасне село Яроповичі знаходиться на місці давньоруського замку Ярополча. Під час нападу монголо-татар замок було зруйновано і на довгий період ця місцевість стала пусткою.

Тільки після битви на річці Синя Вода, у якій спільно українські і литовські війська скинули ординську владу, почалося поступове відродження цього краю. Землі Київщини і Поділля переходять до складу Великого князівства Литовського. На жаль, у подальші роки і століття Ярополч втрачає своє значення стратегічного оборонного центру.

З 1554 року землі Яроповичів, Ходоркова, Кривого належали Федору Тиші-Бинковському, якому їх надав король Жигмонт Август для організації захисту південного кордону. Як пише у своєму дослідженні Генрик Літвін, «він зосереджував у своїх руках значні володіння, які склалися з Ходорківської волості у східній частині Житомирського повіту, маєтностей Горбулів невеличк його північного кордону, Копачів, Нещерів і Криничів над Дніпром на південь від Києва, а також Воронаїв у Остерському старостві» [4, с. 273].

Яроповичі

У ЧАСИ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

1569 року в результаті Люблінської унії відбулося об'єднання Польського королівства і Великого князівства в одну

державу Річ Посполиту. Відповідно, землі Правобережної України перейшли під владу польського короля. 1570 року Федір Тиша-Виковський був обраний послом від Київського воєводства на перший після Люблінської унії сейм. 1572 року Федір Тиша-Виковський помер, залишивши малолітніх дітей. Маєтностями керувала вдова. Тільки коли старший син Олександр досяг повноліття, він отримав Ходорків і навколишні землі як свою родову маєність і як джерело матеріального утримання.

Наступними власниками цих земель стали його сини Олександр і Василь. Олександр помер 1613 року і його сини Адам і Ярема стали спадкоємцями батькової частки земель володінь (половини Ходоркова, Яроповичів, які згадуються як спустошене урочище Яропомі, а також сіл Копачів, Воронів, Нещерів). Невдовзі помер їхній рідний дядько Василь, який володів половиною Ходоркова і Горбуліською властю. Адам і Ярема невдовзі поділяли між собою усі отримані маєності за домовленістю –

кожен населений пункт навіпід. 1628 року Адам викупив у брата Копачів і Нещеров, а Воронаїв спільно продали Петрові Стрибилью.

Адам помер 1636 року, залишивши під опікою брата, Яреми Тиші-Биковського, каптурового судді, трьох неовіночаних синів – Гаврила, Павла і Яна. Ярема Тиша-Биковський 1638 року брав участь у польському сеймі як посол від Київського воєводства. Станом на 1640 рік дядько Ярема був ще опікуном племінників. Ярема Тиша-Биковський загинув 1647 року під час «сусідської війни» з князем Олександром Замойським. Його свідком був сданий син Адам, який помер (загинув?) 1648 року. А на початку 1650-х років Гаврило і Павло Адамовичі Тиші-Биковські уже згадуються як повноправні власники спадкових володінь [4, с. 273].

Іхні нащадки володіли вищезгаданими селами, зокрема і Яроповичами до першої половини XVIII століття. Останнім представником цього роду, якому належали Яроповичі, був Станіслав Тиша-Биковський (з 1736 року). Відомо, що він 1739 року збудував у Яроповичах дерев'яну Свято-Дмитрівську церкву. І це не випадково, адже рід Тиша-Биковських у багатьох поколіннях залишався ретним прихильником православної віри. На той час у Яроповичах налічувалося уже 56 дворів з населенням понад 450 осіб.

1740 року Яроповичі перейшли у власність київського підвоєводи Францішка-Казимера Нітеславського, який підтримував католицький орден домініканців. 1742 року він надав у власність майбутньої домініканської місії у містечку Ходорів селище Себолівка, а також виділив 25 тисяч злотих для завершення будівництва монастиря і костелу Святого Станіслава у Ходоркові, що відбулося в 1751 році. 17 червня 1753 року костел освятив єпископ Київський

Каєтан Солтик 1755 року Ф. Нітославський помер у Любліні (за іншою версією – у Житомирі), але похований був у м. Станіславові. Його діти померли ще молодими, тому Яроповичі (і Ходоркові) знову перейшли до нового власника, але не чужого.

Мова йде про Каєтана, сина Францішка з роду Нітославських і Яна Росцішевського, київського лемного. Він став спадкоємцем також Ходоркова і Макарова. Був одружений з Маріанною Красицькою. Після її смерті присвятив подальше своє життя утвердженню і поширенню римо-католицької віри: 1762 року став прелатом київського каштулу у Житомирі (Житомирський костел мав статус кафедрального). 1762 року він пожертвував кошти на утворення капуцинської місії у Ходоркові. Єпископ Юзеф Залуський дав згоду на це і вже наступного року ченці оселилися у містечку й приступили до будівництва монастиря [5, с. 32].

В архівних джерелах знаходимо підтвердження, що станом на 1766 рік власником усього Ходорківського ключа згадується схоластик кафедрального костелу у Житомирі Каєтан Росцішевський [6, арк. 44 зв. – 45]. З 1768 року Каєтан Росцішевський – луцький канцлер. Цього ж 1768 року населення Ходоркова, Яроповичів і навколишніх містечок, де мешкали люди іудейського або римо-католицького віросповідання, потрапили у вир боротьби українського народу за свої релігійні права. Ці події дістали назву «Коліїщина». Загинули католицькі священники Раймонд Вороніцький, Геджон Косицький і Ян Котович з Ходоркова. Після придушення повстання римо-католицька церква відновила свій вплив і на наших землях.

З 1771 року Каєтан Росцішевський – уже адміністратор римо-католицької єпархії. З 1775 року – віленський

кавонік. 1779 року він відбудував зруйнований у 1768 році домініканський костел св. Станіслава у Ходоркові. З 1781 по 1793 рр. – кафедральний декан у Житомирі [7, с. 40].

Наприкінці XVIII століття новим власником став київський хорунжий Кароль Тржецьк, син каштеляна. Більш відомим був рідний брат Кароля – Леон Тржецьк, просто легендарна постать свого часу: правник у Люблінському трибуналі, неперевершений оратор, який виступав і на різних з'їздах, і на виборах, шанував красу і досконалість у всьому.

Яроповичі

У ЧАСИ МОСКОВСЬКО-ЦАРСЬКОЇ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ

Наприкінці XVIII століття, користуючись ослабленням Речі Посполитої Австрійська і московська імперії розділи між собою її землі. В результаті II поділу Польщі територію Правобережної України загарбала Московія. Власники Яроповицького маєтку часто змінювалися, і це перешкоджало розвитку села. Наприкінці XVIII ст. власником Яроповичів, яке тоді відносилось до складу Сквирицького повіту Київської губернії, був поміщик Прімович. Його предок Михайло Прімович (1718–1783) заснував у Радомислі василіанський монастир, був його ігуменом, керував нитрополицькою кафедрою унійної церкви.

1804 року поміщик Прімович помер і Яроповичі розділили між собою спадкоємці на частини, продавши частку містечка стороннім особам. Кожен зі співвласників Яроповичів хотів одержати максимум прибутків, тому вони нещадно експлуатували селян, жордіко вдавалися до фізичних покарань. Так, у червні 1807 року власник частини села поміщик Клюковський забив до смерті селянина Нижникова [8, арк. 107 зв. – 108].

Станом на 1822 рік співласниками Яропонців ми вже бачимо поміщиків Ліпецького, Протосавицького, Тржецяка і Янковського – є відомості про те, що вони зробили благодійні пожертви на користь Київської гімназії. Наступного року вони продали свої частини села (крім Ліпецького і Тржецяка) поміщикам Червінському і Волновичу [9, арк. 13в. – 2]. А ті, заборгувавшись, 1824 року мусли в рахунок боргу віддати свої частини кредиторам – Ф. Ліпецькому і Т. Тржецяку.

Невдовзі Ф. Ліпецький продав частину своєї частки Яропонців поміщикам, батьку і сину Ковопадьким, залишившись власником маленької частини села. Найвідоміший представник цього роду – Шимон Еварист Прокопович Ковопадський – польський поет, перекладач, історик і мемуарист. Народився він 1790 року. Навчався спочатку в Межеріцькому училищі, де заснував учнівське літературне товариство, потім – у домініканському училищі в Любарі. Далі здобував освіту у Житомирі. Тісно товаришував з такими відомими представниками польської культури як Алоїзи Фелінський і Кароль Камковський. Написав ґрунтовне дослідження у двох томах «Хронологія історії Королівства Польського для молодого покоління».

1833 року батько і син Ковопадські продали свою частку Т. Тржецяку і С. Тржецяку [10, арк. 109зв. – 111].

Титус Карлович Тржецяк мав суворий характер і не звикав не тільки на селян, а й на тих, хто йому прямо не був підвладний і за соціальним станом вважався вільним. Це, зокрема, відчув на собі мешканець Яропонч шляхтич Дрозевинський, якого поміщик Титус Тржецяк побив і закусав у колодязі. Цим самим він принизив шляхетську гідність – за таке передбачався як мінімум штраф, однак Т. Тржецяку це минулося безкарно. Проте суд його не минав, але вже через іншу справу. Селянин із Ярославської губернії Яків Молодов, що якимось побитом опинився у

1082144

Яроповичах, 1833 року подав скаргу про те, що поміщик Т. Тржецьк не заплатив йому за штукатурні роботи. Тільки після цього поміщик з ним розрахувався.

У селі жила на той час удова полковника де Софіян. Вона «відзначилася» тим, що 1833 року капала на будинок іншого співласника села – Ф. Ліпецького, вибила вікна і двері – про це подав скаргу до суду ображений поміщик. Але і сама вдовичка дама знала збитків: цього ж 1833 року від неї утік селянин Клітчук, якого вона нещодавно перед тим купила у поміщика Стоцького з Оаруцького повіту.

Наприкінці 1833 року де Софіян продала свою частину села поміщику Понтковському. Останній теж не зміг прижитися в селі і 1834 року перепродав цю частку Яроповичів Титусу Тржецькому [11, арк. 3].

Інший співласник села – Ф. Ліпецький – 1835 року величезну частку своєї частини віддав у заставу купцеві С. Шапіро за надану позичку [12, арк. 134].

Але так як не зміг повністю віддати борг, то застава земля перейшла С. Шапіро, а той у якості компенсації продав цю частку І. С. Казимирському [13, арк. 257зв. – 261].

Щоправда, частина земельної власності ще залишалася у руках Ф. Ліпецького, яку пізніше він передав своїм двоєм синам. Варто відмітити, що один із нащадків Ф. Ліпецького – Леон Романович Ліпецький, який народився у Бердичеві, зберіг підприємницький хист роду: був директором цегельного заводу у Бердичеві, а з 1980 року – директором Бердичівського експериментального пивоварного заводу.

Згаданий раніше Титус Тржецьк продовжував «відзначатися» своїми свавільними діями. У квітні 1835 року селянин Лук'яничук скаржився, що поміщик відібрав у нього зерно, приготовлене на посів [14, арк. 4].

Але годі було селянину шукати справедливості! Траплялося, щоправда, випадки, коли жертвою свавілля ставав

і сам Т. Тржецьк (хоча частіше під удар потрапляли його підлеглі селяни). У вересні 1838 року Титус Тржецьк скаржився до суду на князя Радзивілла, за наказом якого селяни із села Харківка напали на його селян під час полювання, побили їх і забрали усе зброю.

1838 року Казимирський продав свою частку села Титусу Карловичу Тржецькові. До цього часу співласником невеликої частини Яроповичів залишався поміщик В. Кляковський. Наприкінці 1838 року він помер і його частина була розділена між неповнолітніми дітьми (він пізно одружився) [15, арк. 24]. Тому їх було взято під дворянську опіку.

1843 року І. Ф. Ліпецький передав право управління земельною власністю у своїй частині Яроповичів дворянину І. Вроблевському [16, арк. 10zv. – 11]. Однак невдовзі І. Ф. Ліпецький загинув від рук селянина Бондаренка [17, арк. 8]. (ЦДІАУК. Ф. 442. Оп. 152. Спр. 334. Арк. 1–14). Його частка перейшла рідному братові, Г. Ф. Ліпецькому. Останній 1847 року віддав у оренду володіння свою частину Яроповичів поміщику Л. А. Огоновському терміном на п'ять років [18, арк. 36zv. – 37].

У Титуса Тржецька економіком був Жарський, який нічим не поступався у жорстокості цьому поміщику. 1851 року Жарський побив батою селянина Завіроку, який від приниження гідності вступився у ставку (зауважимо, що на той час (з 1846 року) уже законодавчо заборонялося застосовувати фізичні покарання селян. Разом з тим зауважимо, що предок Т. Тржецька, Міхал Юзеф Тржецьк, долучився власними коштами до будівництва костелу Вознесіння Господня у Житомирі 1746 року [1808 року освячена під ім'ям Святої Софії]. Про це повідомляє антуражна у стіну костелу кам'яна дошка з відповідним написом.

Цього ж 1851 року замість старої веткої церкви була збудована нова, теж дерев'яна. З 1853 року власником Яроповичів став Малаковецький, який відзначався насобним ставленням до інших. Так, 1854 року на нього подав скаргу до суду дворянин А. Толкач за те що Малаковецький самочинно забрав хліб з його поля. 1855 року Малаковецький перепродав свою частку Яроповичів поміщикам М. О. Раєницькому та К. О. Шмідту [19, арк. 39].

1859 року власником Яроповичького маєтку став Сигізмунд Коткожинський, який придбав його у Титуса Трюцяка за 200 тисяч рублів сріблом. Свого часу С. Коткожинський навчався у Київському університеті св. Володимира. У студентські роки він пів безтурботне життя. Сучасники так його описували, порівнюючи з іншими студентами: «Напомість було четверо – тільки четверо справжніх дукляків, які не визнавали нічого, крім косяку і шаштатського. Ці займалися зучами пивцями і картирством. З цієї четирири найбільшим був Загмунто Коткожинський, який на лекції приїжджав чудовою паровою лідих. Але він був симпатичний і послужливий, тому його любили навіть незграбні колеги. Коткожинський змінив апартаменти з кількох кімнат на Липках і тримав лакея. Драйомц, які він влаштовував, славилася на все місто» [20, с. 288].

Ференц Ліст

Коли 1847 році до Києва прибув андатний піаніст і композитор Ференц Ліст, Сигізмунд Коткожинський, знаючи велику пристрасть нитця до гри в карти, познайомився зі славетним музикантом і запросив його у свої апартаменти. А далі – гра в карти. Ференц Ліст програв усе до останньої копійки, адже він

не знав, що Сигізмунд Котюжинський – відомий у Києві картяр.

Але промайнула бурхлива молодість і Сигізмунд Антонович Котюжинський, як кажуть, увівся за розум: придбав Яроповицький маєток, заснував цукровий і цегляний заводи. Для цього мусив взяти гроші у борг. Так як постійно у Яроповичах він не мешкав, то доручав управління маєтку довіреним людям. Існує зріданий документ, датований 1861 роком про доручення на управління маєстностями у селах Яроповичі та

Сигізмунд Котюжинський

Струцівка, яке видав поміщик С. А. Котюжинський дворянину С. М. Улашину [21, арк. 223 зв. – 224].

Невдовзі він зрозумів, що борги віддати не зможе. Тому 5 грудня 1864 року С. А. Котюжинський виписав доручення почесному громадянину Логину Логиновичу Прену і Роберту Юліусу Шпісу на продаж маєстностей у селах Яроповичі та Струцівка для оплати боргів кредиторам. У цьому дорученні зазначається, що ці маєстності включають понад чотири тисячі десятин землі і цукро-завод, на якому встановлено шість гідравлічних пресів [22, арк. 178зв. – 179].

1866 року Яроповичам надано статус волостного центру. Тут діяла церковно-парафіяльна школа, працював цукровий завод, новими власниками якого стала родина Енії.

Протягом 1866–1868 рр. тривав розгляд справ щодо зниження викупних платежів селян за землю у Яроповичах, де свого часу власником був С. Котлякинський. Таку можливість надавало рішення Головного комітету з облаштування селянства від 8 квітня 1865 року «Про порядок розбору справ по колишнім викупним договорам і по новим викупним платежам». Цей документ дозволяв селянам скаржитися на ті викупні угоди, які були затверджені Головною викупною установою до 30 липня 1863 року. Після придушення польського повстання 1863 року цар, з метою посилення лояльності до влади з боку українських селян Правобережжя, зменшив своїм указом на 20% викупні платежі за землю. Це дещо покращило умови селян і стан їхнього господарства. Селяни все активніше включалися у нові ринкові відносини, частина з них стала найманими робітниками на цукрових заводах, які відкривалися у нашому краї.

Цукропробництво було високорентабельною справою, але потребувало вкладення значних коштів. Тому підприємці нерідко об'єднували свої капітали, створюючи акціонерні товариства. Поміщикам, які зникли вести господарство по-старому, все важче було конкурувати з новою верствою – підприємливою буржуазією. Тому поміщики поступово продавали свою землю більш активним і метким підприємцям або заможним селянам. Саме до таких підприємливих людей належали Габріель і Фрідріх Єнні.

Кредитори С. Котлякинського створили 1868 року Товариство цукрових заводів «Яроповичі», призначивши на посаду директора-розпорядника статського радника М. М. Колмакова [23, арк. 81].

Станом на 1871 рік на цій посаді залишався М. М. Колмаков. Власник Яроповичів – Габріель Мельхорович Єнні,

купець і промисловець швейцарського походження, 18 квітня 1824 року народження. Згідно з дослідженням Ігоря Довбиша, «він був вихідцем із відомої швейцарської родини купця та банкіра, які оселилися в Україні у першій чверті XIX століття, заснувавши бізнес у Бердичеві та Одесі. Габріель Єнні спочатку займався виробництвом мила, але згодом за допомогою рідного брата Фрідріха, відомого виробника цукру, одного із засновників Кальницького цукрозаводу, переключився на цукроварні, придбавши Яроповицький маєток».

Варто також додати, що брати Габріель і Фрідріх Єнні у 1872 році стали співзасновниками (разом із головою Київського біржового комітету Миколою Хряковим і ревельським купцем Карлом Вейсом) пивоварного заводу в Києві, зробивши пайові внески по сто тисяч рублів кожен. На цьому заводі встановили найсучасніше обладнання і почали випускати першесортне пиво за баварськими рецептами.

У Яроповичах цукровий завод теж поступово нарощував обсяги виробництва. Завдяки цьому заводу і його власнику, Г. М. Єнні, 1874 року у селі було збудовано двоповерхове цегляне приміщення школи, а при самому підприємстві відкрито лікарню. 1876 року з'явилися лісопильний завод і сірникова фабрика. Засновано і конезавод, де вирощували коней англо-арабської породи.

1882 року померла дружина Габріеля Мельхоровича Єнні – Крістіна-Доротея з роду Шерф. Вона заповіла, щоб її поховали у Яроповичах, на території парку – настільки вона любила цей маєток і красу навколо. На жаль, точне місце поховання не вдалося встановити, але збереглася планта з написом.

З часом і син Габріеля Єнні, теж Габріель, приєднався до сімейного родинного бізнесу. Габріель Габріельович

owego. Dobry wierzchowiec miał wyrobione chodzenie, dobrasz stukał, miał ochotę przy lekkim i swobodnym, wreszcie dobrasz i łaskotał. To zaiste zapewnienie ich korzy-

*„Lancier”, angielski koń, reprodukcja z miedziolitu w Jermolowach.
(zm. autor: p. F. R. Fiedorowicz).*

wierzcho-
wych koń-
ów. Dobro-
krewi ara-
bów.

W polu
datowcy!

Єнні навчався у реальному училищі швейцарського міста Цюрих, а потім закінчив у Дрездені політехнічний інститут. Працював у Бельгії інженером на машинобудівному заводі, потім – у Польщі на заводі Акціонерного товариства механічних і гірських заводів. 1884 року Габріель Габрієльович Єнні переїхав в Україну. Отримавши цінний досвід за кордоном, він включився у цукровий бізнес, який розвивали в Україні його батько і рідний дядько Фрідріх.

Уже у 1887 році Габріель Габрієльович Єнні став директором-розпорядником Калиницького цукрозаводу, а також членом правління кількох підприємств: Кабаського пивоварного заводу, Черкаського цукрорафінадного заводу, Маловисківського цукрозаводу і машинобудівного заводу «Прогрес» у Бердичеві.

Наприкінці червня 1889 року згорів від пожежі будинок Товариства цукрового заводу «Ярошівці» [24, арк. 4]. Тому постала потреба збудувати новий. Так як родина Єнні була знайома з молодим архітектором Владиславом

На фото Габриель Менделеревич Санд и
его брат Габриель

Городицьким, тому, на думку автора, саме йому дали замовлення на виготовлення проекту житлового будинку. Якщо порівняти витвір В. Городицького у м. Мозинах на Черкащині – дерев'яний будинок лікарні і будинок у Яроповичах – помітно, наскільки вони схожі: і ганок, і піддашок, оздоблений декоративним різьбленням, і віконні лиштва. Цей будинок у подальшому слугував резиденцією директорів-розпорядників Яроповицького цукрового заводу.

Яроповицький цукрозавод розширював посівні площі – 1894 року у Яроповичах виділили 26 гектарів землі під дослідне поле [25, арк. 30].

Разом з тим варто відмітити, що наприкінці XIX століття підприємство не могло уже на рівних конкурувати з потужнішими цукрозаводами у Червоному, Андрушівці, Ізяскові. У 1900 році на Яроповицькому цукрозаводі працювали 395 робітників (320 чоловіків і 75 жінок).

5 листопада 1899 року помер Габріель Єнні і похований був на Новому лютеранському кладовищі, яке нині є частиною великого Байкового кладовища.

1903 року від Фрідріха Єнні цукрозавод і весь Яроповицький настрок перейшли одному з членів приватника заводу графу Феліксу Собанському, а від нього – синові Михайлу. Фелікс Собанський після Фрідріха Єнні перебрав на себе обов'язки попечителя школи у Яроповичах, а потім ці обов'язки виконував його син.

Felix Sr. Sobanski

Фелікс Собанський

На межі XIX–XX століть помітно зросли винюги до соворони праці на виробництві і забезпечення житлових і побутових умов робітників. Фелікс Собанський збудував при заводі безплатну лікарню для робітників і членів їхніх родин. Так як Собанські у Яроповичах не мешкали постійно, тому доручали ведення господарства управителю. З 1903 року ним був Казимир Александрович. Він разом з дружиною Ядвігою і дітьми Стефаном

і Антонієм оселилися у поміщицькому будинку. За твердженням Ігори Довбиша, саме у цьому будинку народилися діти Александровичів.

На початку ХІ ст. надзвичайно активізувався робітничий страйковий рух. Населення втигується у політичне життя, стаючи прихильниками тієї чи іншої партії, кожна з яких боролася за вплив серед мас. Відомо, що у Яроповичах 1903 року розповсюджували прокламації Революційної української партії (РУП), яка закликала до здобуття автономії України, до українізації освіти та судництва – тепер поряд з економічними ці партія висувала і національні вимоги. У горнілі цих подій кристалізувалася національна свідомість українців.

Є відомості, що у Яроповичі любив приїжджати талановитий художник, скульптор Костянтин Ляшко, зокрема у 1904 і 1907 роках. Його приваблювала тутешня природа, яку він намагався передати у своїх акварелях.

1909 року Казимир Александрович переїхав до Білої Церкви, де став управителем маєтку Браницьких. Останнім власником Яроповицького маєтку був Густав Єфтімович, директор Товариства цукрового заводу «Яроповичі». У цей час у Києві 30 листопада 1909 року новим консулом (місця Карла Вюлгера) шведцарський уряд призначив купця першої гільдії Габріеля Габрієльовича Єніні. Він видавав охоронні грамоти підданним своєї країни, звертався до органів державної влади з проханням захистити майно та життя своїх співвітчизників – особливо це стало тоді важливим, коли наступили різкі політичні зміни [26, с. 21].

1913 рік став останнім спокійним і затишним роком дорадянського часу. Хоча і залишалися невирішеними проблеми подолання багатьох хвороб, від яких помирали люди, не досягши старості. Мова йде про дифтерит, який був особливо страшний для дітей, а також тиф, жертвами

якого ставали люди різного віку. Незважаючи на це, зберігався приріст населення завдяки високому рівню народжуваності. Так, протягом 1913 року у Яроповичах народилося 160 дітей (79 хлопчиків і 81 дівчинка), а померло 88 осіб (52 чоловічої і 36 жіночої статі). Було укладено 31 шлюб. Порівняймо за 1911 рік: народжених у Яроповичах – 147 дітей (74 хлопчиків і 73 дівчинки), померло 100 мешканців (54 чоловічої і 46 жіночої статі), відбулося вінчання 25 шлюбних пар [27, арк. 181за. – 182].

Перша світова війна перервала мирний хід життя, вирвала з родин чоловіків, які змушені були воювати за імперські інтереси московії – багато з них загинули. Не повернулося до праці чимало робітників Яроповицького цукрозаводу, тому у 1916–1917 рр. на підприємстві використовували працю військовополонених.

Незважаючи на війну, люди одружувалися, народжували дітей. Так, 24 січня 1916 року одружилися 32-літній Федір Євстафійович Березівський і 24-річна Ольга Нечипорівна Корбут. Поручителями з боку нареченого були: Стефан Сусий та Іван Поліщевич, а боку нареченої – Костянтин Студимський і Франц Павелковський [28, арк. 203за. – 204].

А 19 червня 1916 року у місцевій церкві було охрещено новонародженого хлопчика, якого назвали Петром, сина Харитона Климентовича Бабича і його дружини Катерини Василівни. Хрещеними батьками хлопчика стали Володимир Вікторович Сорокопенець і дівчинка Надія Іванівна Завадська [29, арк. 190за. – 191].

Загалом протягом 1916 року народилося 99 дітей (58 хлопчиків і 41 дівчинка), а померло 82 осіб (43 чоловічої і 39 жіночої статі). Як бачимо, демографічна ситуація помітно погіршала – і це загальна тенденція того часу.

Яроповичі

У ЧАСИ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

З

утворенням 4 березня 1917 р. Української Центральної Ради більшість населення її гаряче

підтримувала. З проголошенням незалежності УНР стало можливим налагоджувати міжнародні відносини. У цей час посаду швейцарського консула у Києві продовжував обіймати Габріель Габрієльович Єнін - інженер і підприємець, член правління Акціонерного товариства «Київський пивоварний завод». Невдовзі він став головою консульської колегії, турбувався про інших консулів, їхню безпеку і як посередник налагоджував взаємодію їх з українською владою у той бурхливий час.

Багатьох селян України і, зокрема, Яропович охоплювало розчарування з приводу того, що Центральна Рада не вирішувала земельне питання і з кожним днем зростала кількість симпатиків більшовиків. На Яроповицькому цукрозаводі сформувалася робітнича організація, яка підтримувала гасла більшовиків.

Розгорається збройна боротьба між двома політичними силами – прихильниками української влади (Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату) і прихильниками більшовицької проросійської влади (Рад робітничих і солдатських депутатів). Важливу роль у той час зіграв уродженець Яреповичів Іван Васильович Стельмашенко. Відомо, що він закінчив 1915 року двохкласне міністерське училище у Ходоркові. 1916 року навчався у Києві на бухгалтерських курсах. З жовтня 1916 року працював у Сквирській земській управі. З утворенням Української Центральної Ради вступив до «Юнацької спілки», яка підтримувала ідею здобуття автономії України. У листопаді 1917 року виступав проти більшовицьких озброєних загонів. Коли наприкінці січня 1918 року ці загони все-таки зайняли Сквиру, Іван Стельмашенко вступив до Українського військового підрозділу у м. Білій Церкві. Заїхав згодом переїхав до Житомира, де в той час перебували керівні органи української влади – Центральної Ради і Генерального секретаріату, військове командування і записався до підрозділу полковника Петра Болбочана – 2-го Запорізького куреня Окремого Запорізького загону Армії УНР. Петро Болбочан був і військовим комендантом Волині. Під його командуванням і служив у подальшому Іван Стельмашенко, брав участь у багатьох боях і походах. 16 жовтня 1920 року у бою проти більшовицьких військ під м. Летичевом отримав поранення, тому був відправлений на лікування до шпиталю у місті Проскурів (нині м. Хмельницький). Неодовзі Івана Стельмашенка евакуювали до міста Станіславів, де він проходив лікування до 18 березня 1921 року. Потім перебував у різних таборах для інтернованих вояків у містах Польщі. (У подальшому зумів закінчити 1932 року агро-лісовий факультет Української господарчої

академії у чеському місті Подєбради. Викладав у школах на Закарпатті. Помер після важкої хвороби 12 жовтня 1941 року) [30, с. 372].

На території Андрушівщини теж вирувала запекла збройне протистояння. У круговерті цієї боротьби 28 січня 1918 року загинув 25-літній селянин з Яроповичів Антон Петрович Завадський. У лютому 1918 року, коли більшовицькі війська вже наближалися до нашого краю, робітничий комітет захопив адміністративну владу на цукрозаводі. Але боротьба на цьому не припинилася, а, навпаки, набрала ще більшої гостроти: 16 березня вбито селянина, 54-річного мешканця Яроповичів Мефодія Івановича Ващенка, 19 березня – 44-літнього жителя Яроповичів Бориса Костянтиновича Стеценка, 31 березня – 57-літнього яроповицького селянина Олександра Васильовича Стовбуна, 10 червня – мешканця Яроповичів, 24-літнього селянина Стефана Секастьяновича Горгуля.

А коли розгорнулася боротьба селян проти гетьманської влади Павла Скоропадського, каральні дії у сільській місцевості почали чинити німецькі військові загони. Так, загинув від їхньої зброї 27 липня 1918 року мешканець Яроповичів Василь Ничипорович Світельський. Відспівували його у місцевій церкві, яка здавна була серцем духовного життя мешканців.

СВЯТО-ДМИТРІВСЬКА ЦЕРКВА І ЇЇ РОЛЬ У ЖИТТІ МЕШКАНЦІВ ЯРОПОВИЧІВ

Найдавніша будівля церкви, про яку є документальні відомості, споруджена 1739 року на кошти власника Яроповичів Станіслава Тихії-Баконьського. Його рід і він сам був релігійно православним вірянином. Докладних описів цієї Свято-Дмитрівської церкви, на жаль, не збереглося. Про неї можемо дещо дізнатися лише з пізніших документів.

Коли церковна будівля стала ветхою, постала проблема спорудження нової. Цю проблему вирішувала усією громадою села. 1851 року вірники з причтом почали будувати новий храм. Але, як відомо з клірової відомості за 1853 рік, для завершення будівництва немає жодних фінансових джерел. Навіть у тій ситуації богослужіння у ній уже здійснювалося. При церкві збудували дерев'яну дзвіницю. Речей богослужбового призначення ще було недостатньо. Церква відносилася до 5 класу і при ній по штату мали бути окрім священника також дячок, пономар і прохор [31, арк. 315].

Церкві належало: одна десятина і 1227 сажнів садібної, 30 десятин рілляної землі і 3 десятина сіножатей. На садібній землі стояв службовий будинок священника, який купили для настоятеля віряни, і який був власністю церкви. У 1850-ті роки на утримання священника, дияка, пономаря і прескурії відпускалося із державної казни 202 руб. у рік.

Як відомо із цієї клірової відомості, у церкві зберігалися описи церковного майна з 1804 року, прибутково-видаткові книги з 1805 року, копії метричних книг і сповідні розписи з 1822 року (31, арк. 315зв.).

З 1838 року при Свято-Дмитрівській церкві служив стихарним дечком Сильвестр Стефанович Новошацький. Відомо, що настоятелем старої Свято-Дмитрівської церкви був священник Мефодій Симеонович Усаневич, який походив зі священницької родини. Відомо, що він закінчив 1834 року Київську духовну семінарію і був рукопокладений у священника в село Яблоновиківу Липовецького повіту до Іоанно-Богословської церкви. Станом на 1853 рік він був удіцем, виховував 12-літнього сина Феофана [31, арк. 316зв.].

До речі, його сестра, Катерина Усаневич, яка стала домашньою учителькою, відкрила у Бердичеві 1899 року приватне жіноче училище за програмою прогімназії. З 1902 року цим училищем почала керувати її сестра Віра Антонівна Усаневич. Викладала тут ще одна її сестра – Вікторія Усаневич. З 1911 року це училище стало 8-річною гімназією (нині це Бердичівська гімназія №2).

Наступним настоятелем Свято-Дмитрівської церкви з 1879 року став о. Афанасій Помазанський. Він був сином священника із села Ставище Сквирського повіту. Закінчив духовну семінарію, був рукопокладений у священника і призначений настоятелем церкви у село Очеретна. Звідти 1866 року його перевели у село Матюші, священником церкви Архистратига Михаїла. А з 1879 року Афанасій Помазанський став настоятелем Свято-Дмитрівської церкви у Яроповичах. 1881 року вірши допомогли збудувати надвірні будівлі для священника. Також відомо, що у його доньки, народженої 4 вересня, а охрещеної 26 вересня 1881 року, яку назвали Анною, хрещеним батьком став Габріель Мельхіорович Енні. Хрещення дівчинки звершував священник із села Ставище Сквирського повіту Даміан Райський разом із дечком Яроповицької церкви Федором Маркевичем.

Того ж 1881 року, а саме 26 лютого, священник Афанасій Помазанський окрестив народжену 22 лютого дівчинку, доньку Єстафія Березівського і його дружини Марії Григорівни з роду Полішкевичів, яку назвали Євдокією. Єстафій Березівський і його дружина – це прадід і прабабуся заслуженого майстра народної творчості України Валерія Федоровича Березівського.

Марія і Єстафій Березівські

Племінник Афанасія Помазанського – Михайло Іванович Помазанський – видатний релігійний діяч, богослов. Він народився 7 листопада 1888 року у селі Користь Рівненського повіту Волинської губернії. Його батько – Іван Іванович Помазанський – протоієрей. Мати – Віра Григорівна – теж із родини священників. Михайло Помазанський у дев'ятирічному віці став учнем Клеванського духовного училища. По його закінченні вступив до Волинської духовної семінарії. Тут на нього звернули увагу владика Антоній Храповицький. З 1908 по 1912 рр. Михайло Помазанський навчався у Київській духовній академії. З 1914 по 1917 рр. викладав церковно-слов'янську мову у Калузі в духовній семінарії. 1918 року одружився з Вірою Федорівною Шумською, донькою священника. З 1920 по 1934 рр. викладав у Рівненській гімназії, публікувався у церковних

виданнях. 1936 року став священником, був причислений до кліру Варшавського собору Святої Марії-Магдалени першим протопресвітером заступником Терентія Теодоровича. Служив тут до 1944 року. З 1944 по 1948 рр. жив у Німеччині, де редагував газету «Слово». 1948 року переїхав до Америки і став викладачем Свято-Троїцької духовної семінарії у Джорданвілі (США), де викладав грецьку і церковно-слов'янську мови, а також догматичне богослов'я. Написав низку богословських праць, редагував газету «Церковне життя». Помер 4 листопада 1988 року.

З роду Помазанських – Іван Олександрович Помазанський – хормейстер, композитор, музикант-арфіст. Народився він 1946 року. Музичну освіту отримував у придворній співочій капелі, а потім – у Санкт-Петербурзькій консерваторії. Написав кантату «Смерть Самсона», а також увертюру і низку романсів, зокрема відомий романс «Не вий, красавице, при мене».

Михайло Іванович Помазанський. Інтер'єр храму Помізанської у церкві

Наступним настоятелем Свято-Дмитрівської церкви у 1886 році став Феофілакт Дмитрович Грищинський. Він народився 8 березня 1860 року у селі Мала Салтанівка Васильківського повіту. Закінчив Київську духовну семінарію. Став учителем церковно-парафіальної школи у Ходоркові. 14 лютого 1886 року одружився з донькою померлого священника Афанасія Помазанського Катериною. Під час вінчання поручителями з боку нареченого були: священник Йосиф Грищинський і дворянин Микола Єфремович Можаровський, а з боку нареченої – священники Григорій Райський і Гавриіл Освяцький [32, арк. 272зв. – 273].

З 9 березня 1886 року Феофілакт Грищинський – настоятель церкви у Яроповичах. Дячком служив Федор Маркевич. Протягом 1886 року у Свято-Дмитрівській церкві охрестили 116 немовлят (71 хлопчика і 45 дівчаток). Серед них – сина Євстафія Федоровича Березівського і його дружини Марії Григорівни, якого назвали Володимиром [32, арк. 242зв. – 243].

1887 року священник разом з вірянами збудував двоповерховий будинок для парафіальної школи. Феофілакт Грищинський був нагороджений кількома медалями, зокрема за 25 років викладання у церковно-парафіальній школі. Феофілакт Грищинський звернувся до церковної служби у Яроповичах до встановлення радянської влади. При ньому ще 1897 року збудовано дзвіницю. Станом на 1912 рік поряд зі священником Феофілактом Грищинським служив дячком Пилип Богочевич [33, арк. 299зв. – 300].

З 1916 року при Свято-Дмитрівській церкві псаломником був Клавдій Митрофанович Черницький. 1892 року народження, просфірною – Любов Михайлівна Котельникова, вдова священника із села Карабачин Радомисльського повіту, а церковним старостою з 1914 року – селянин

Петро Васильович Черниш. При церкві діяла парафіяльна школа, у якій станом на 1916 рік навчалось 134 хлопчиків і 54 дівчинки. На утримання школи виділялося із державної казни 2124 руб.

Свято-Дмитрівська церква була і духовним, і освітнім центром Яроповичів. Вона супроводжувала людину від її народження (хрещення) до самої смерті. На жаль, з приходом радянської влади її становище кардинально змінюється. Більшовики розглядали Церкву як свого ідеологічного конкурента, їй люди значно більше довіряли, ніж комуністам, яких потайки називали антихристами. Тому нова влада розгорнула атеїстичну пропаганду і намагалася знищити Церкву.

Яроповичі

У ДОБУ РАДЯНСЬКОЇ ВЛАДИ

(1920–1930 рр.)

У 1919 році на короткий період встановилася радянська влада. Її приход негативно відбився на усіх верствах населення. Радянська влада призвела до зміни і в житті сина колишнього

власника Яроповичів Габріеля Габрієльовича Єнні. Коли у Київ зайшли війська Червоної армії і встановили владу більшовників, швейцарському консулу поставили вимогу забезпечити визнання радянської влади Швейцарією і щоб ця країна гарантувала обмін дипломатичними представниками. Звичайно, Г. Г. Єнні не міг задовольняти цих вимог. Тому у травні 1919 року більшовники ревізували приміщення консульства (приватний будинок родини Єнні) і змусили консула виїхати з Києва. [34, с. 65].

Радянська влада проводила політику «воєнного комунізму», яка полягала у забороні приватної власності на жерухоне майно, ревізії у сільського населення продовольчих запасів, забороні торгівлі і використання грошей, застосуванні «червоного терору» до тих, кого вважали ворогами більшовників, боротьбі проти Церкви. Така політика призвела до глибокого занепаду економіки і наростання

антирадянських виступів. Організаторами і керівниками антирадянських повстанських загонів у Яроповичах і навколишніх селах були: Макар Бендар – «Сорока», Говорадло, Бабич, а загалом по всій Україні – близько 400. 1922 року в Яроповичах загинув отаман Вершківський.

Тому радянське керівництво почало запроваджувати нову економічну політику: відновлення приватної власності, торгівлі і використання грошей, запровадження замість грабницької продрозкладки помірного продовольчого податку – все це сприяло відновленню економіки.

Разом з тим позитивні зміни відбувалися і в інших сферах суспільного життя – освіті і охороні здоров'я. 1923 року утворили Бердичівський окружний відділ здоров'я, якому підпорядковувалися населені пункти Андрушівщини, поділяючи її на дільниці, за кожною з яких закріпили лікаря. Так, Яроповицькою дільницею опікувався лікар Айзенштейн. На території цієї дільниці налічувалося 2096 мешканців.

З 1927 року радянське керівництво згортає неп і переходить до форсованої індустріалізації і прискореної суцільної колективізації, що поєднувалося з поверненням до системи тотального контролю і покарань. 1927 року у селі було створено перше колективне господарство – ТСОС (товариство зі спільного обробітку землі). Пізніше на його основі утворено колгосп, який тривалий час носив ім'я Якова Свердлова. Першими трактористами у колгоспі стали Микола Більжович, Петро і Яків Ващенко, Йосип Ковалевський, Адріан Іванівна Кульбик, Надія Самійлівна Кульбик, Степан Іванович Мостович, Андрій Свинця. Ударниками колгоспного виробництва були Надія Васильчикова, Ганна Войтенко, Одарка Мельничук, Катерина Мороз, Марія Стобун.

Але варто згадати, що в колгосп оочіше йшли найбідніші селяни, а середняки і найзаможніших загнали в колгосп силою і примусом. Хто не хотів вступати в колгосп, піддавав себе і свою родину ризику бути висланим до Сибіру. Так сталося з родиною братами батька відомого у майбутньому художника Миколи Антоновича Максименка. Була вислана у Північний край і його бабуся, якій пощастило повернутися із заслання живою, на відміну від інших представників родини. Антон Максименко мусив піти в колгосп, що і вритувало життя йому та його сім'ї. Під час колективізації здійснюється новий наступ на Церкву. На підставі того, що нема де зберігати колгоспне зерно, забрали церкву у Яроповичах, влаштувавши тут склад.

У націоналізованому будинку, спорудженому за часів власника Яроповичів Кароля Трояцького, розмістили школу. Тодішня більшовицька ідеологія розглядала освітні заклади як установи, у яких передусім формується «радянська людина», котра повністю сприймає марксистсько-ленінське вчення, негативно сприймає «буржуазне минуле» і всі його прояви, вважає себе атеїстом і бореться проти «церковного мракобісся». Але таке виховання налаштовувало одне покоління проти іншого, руйнувало усталені моральні засади.

Звичайно, така політика не могла бути позитивно сприйнята українським населенням. Тому влада нашкодулася на запеклий опір. У відповідь їх карали радянські спецоргани. Так, за антирадянську агітацію 13 березня 1930 року арештували селянина-одноосібника з Яроповичів Павла Опанасовича Бондаря, 1891 року народження і його односельчанку-домогосподарку Ольгу Григорівну Завадську, 1904 р.н. Його засудили 10 квітня 1930 року на 5 років перебування у концтаборі (реабілітований тільки

в 1991 році), а О. Г. Завадську вислали у Північний край росії на 4 роки (її реабілітували теж 1991 року). А за агітацію проти колективізації вислали у Хабаровську область всю родину Пичаків із Яроповичів – Олексія Івановича (1870 р.н.), Марію Кузьмівну (1880 р.н.), Ликеру Олексіївну (1912 р.н.), Надію Олексіївну (1927 р.н.).

У 1937–1938 рр. розгорнувся шквал репресій, жертвами яких стали і мешканці Яроповичів. Зокрема, 25 вересня 1937 року арештували Прохора Устиновича Бондара, 1897 р.н., і засудили 22 листопада 10 років перебування у ВТТ (реабілітований 1989 року). А 22 грудня 1937 року за звинуваченням у проведенні антирадянської агітації арештували обліковця колгоспу Дмитра Лазаровича Книшенка, 1901 р.н. і засудили 25 грудня 1937 року до розстрілу, який було виконано 6 січня 1938 р. Дехто з тих, хто передбачав свій арешт, змогли вчасно втекти далеко з Яроповичів. Кілька родин опинилися аж у Магнітогорську, як, для прикладу, сім'я Антона Максименка.

Яроповичі

У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

Для мешканців Андрушівщини Друга світова війна розпочалася 1939 року. З радянсько-фінської війни не повернулося 28 жителів району, а багато попало в полон. Як, для прикладу, Володимир Антонович Бабич із Яроповичів. Його фіня відпустили з полону після завершення радянсько-фінської війни. Але по поверненню в Україну 14 червня 1940 року радянські спецоргани арештували В. А. Бабича і 6 липня засудили до розстрілу. Після понад місячного очікування страти він дізнався, що 16 серпня владу міру покарання замінили на 10 років перебування у ВТТ (виправно-трудоному таборі). Також за перебування у фінському полоні арештували 24 серпня 1940 року жителя Яроповичів Петра Мефодійовича Ващанка і засудили 27 вересня 1940 року на 5 років виправно-трудоних таборів (реабілітований 1957 року).

Уже наступного дня після нападу нацистської Німеччини мешканці Яроповичів, як і інших населених пунктів пішли добровольцями на фронт. Серед них - і 18-літня

Наталія Дмитрівна Церкуденко з Яроповичів. На жаль, того ж 1941 року вона загинула.

Уже 9 липня 1941 року німецько-нацистські війська зайшли на територію Житомирщини, запроваджуючи окупаційний режим на території області. На території Андрушівщини їм це вдалося з 18 липня 1941 року. Разом з тим, похідні групи ОУН намагалися встановлювати українську владу. Нацисти не могли швидко створити свою цивільну адміністрацію на місцях, тому дозволили сформувати українську допоміжну адміністрацію за участі місцевих активістів, членів похідних груп ОУН(м) і ОУН(б). Замість колишніх сільських, міських і районних рад утворювалися управи. У кожному селі місцеву владу очолював староста, якого обирали на загальних зборах мешканців, а за відсутності бажаних – призначали. Найчастіше це були люди, які знали переслідування від радянської влади. Так, у Яроповичах старостою села поставили Івана Андрійовича Більмовича. Він мав підстави не любити радянську владу: його примусили вступити в колгосп, а 18 березня 1933 року арештували і звинуватили у антирадянській агітації. Щоправда, не знайшовши доказів цього (ніхто з односельців не став свідчити проти «свого») і від якого не добилися визнання своєї вини, справу припинили 27 квітня 1933 року. Але ж понад місяць катували, вибиваючи зізнання, і це залишило слід у душі І. А. Більмовича. Відомо, що він очолював підрайонний провід ОУН у Яроповичах. Місцеві мешканці відзначали, що він усіляко захищав односельців, попереджав про небезпеку, про облави. Неправедливо, що пізніше його розстріляли радянські партизани, очевидно, із загому імені Чапая. Секретарями Яроповицької сільської управи у 1941–1943 роках були: Ващенко, затім – Володимир Васильович Гладун.

Під час німецько-нацистської окупації відроджується релігійне життя, але ніякої заслуги окупантів у цьому не було – місцеві люди це робили зі власної ініціативи, а нацистська влада не забороняла такі дії, адже це нічим їй не загрозувало. Тим більше, що таким чином вона ніби-то була кращою, ніж попередня більшовницька. Більшу роль відігравали у цьому відношенні похідні групи ОУН. Коли не було змоги знайти священика з числа місцевих, ОУН використовувала свій потенціал. Так як у Яроповичах і найближчих селах не вдалося підшукати священика, І. А. Більмович при допомозі Проводу ОУН вирішив цю проблему: у Яроповичі настоятелем Свято-Дмитрівської церкви направив Сергія Омеляновича Воаченка. Відомо, що він народився 1892 року на Чернігівщині у селі Яблунівка, закінчив духовну семінарію, служив у різних парафіях на Житомирщині. Отець Сергій був націоналістичних поглядів, підтримував зв'язки з українськими націоналістами Житомирщини, виступав з проповідями антирадянського змісту, називаючи комуністів антихристами. У Яроповичах звершував службу Божу лише українською мовою, створив церковний хор. До його складу входили: Антоніна Олексіївна Блонська, Ганка Антонівна Ващенко, Марія Семенівна Ващенко, Ніна Гайдамака, Надія Сичинська. У 1943 році о. Сергія перевели до Житомира священиком Успенської церкви.

На початку 1943 року становище на фронті кардинально змінилося, адже в оточення потрапила німецька армія під командуванням фельдмаршала Паулюса. У якості парламентаря до нього направили старшого лейтенанта Василя Бабача, уродженця Яропович, який передав пропозицію радянського командування здатися. Можна тільки уявити, на яку небезпеку він себе наражав. Але йому вдалося повернутися живим і продовжити воювати. Однак,

під час вигнання нацистських загарбників із території Угорщини В. Х. Бабич загинув.

10-12 листопада 1943 року радянські війська 1-го Українського фронту вийшли на лінію Яроповичі – Іваниця – Житомир і перерізали залізницю Фастів – Житомир біля Іваниці. Але 15 листопада німецькі війська перейшли у контрнаступ і радянські підрозділи мусли відступити. Дещо пізніше у ході Житомирсько-Бердичівської наступальної операції 25 листопада 1943 року танкісти 44-ї бригади визволили Яроповичі і через хутір Троїшки продовжили наступ через село Верби і далі на села Зарубинці, Лісівку, Андрушівку. Під час вигнання нацистських загарбників загинули Харитон Єгоров, Олександр Степанович Лаврентьєв, Микола Хомич Лобачов, Олексій Іванович Ляшков, Анатолій Семенович Ніконов, Олексій Якович Обчаров, Володимир Миколайович Орлов, Анатолій Петрович Перушков, Михайло Сердюк, Василь Прокіпович Татаренко, Михайло Олексійович Чихарьов, Михайло Костянтинівич Шмаков. Був важко поранений і помер у січні 1944 року Іван Соляков.

Мешканці села бережуть пам'ять про тих, хто захищав рідну землю від німецько-нацистських загарбників. Загалом понад 400 жителів Яроповичів брали участь у бойових діях Другої світової війни, 190 з них загинули, 202 – нагороджені орденами і медалями.

Яроповичі

У 1944–1991 РОКАХ

З 1 грудня 1943 року Житомир і більша частина області були звільнені від німецької окупаційної влади. Відновилася радянська влада, яку частина населення вважала теж окупаційною. Тому члени ОУН і воєнки УПА продовжували боротися і проти цієї влади. А як вони могли по-іншому ставитися, коли відновилася репресії. Україну охопив третій штучний голодомор? Селянство залишалося у становищі радянських кріпаків, не маючи паспортів і відповідно змоги поїхати із села. Закупівельні державні ціни на сільськогосподарську продукцію були несправедливо низькими: за 1 кг зерна держава платила 1 коп., що було неюже собівартості і прирікало колгоспи та колгоспників на жахливу бідність. У той же час промислова продукція оцінювалася радянською державою високо. Через ці «ножиці ціни» відбувалося пограбування сільського населення. Тому українське селянство у душі муртувало гнівом. Саме серед селянства ОУН проводила антирадянську агітацію. Радянські каральні органи залучали великі військові сили для боротьби з членами ОУН і воєнками УПА.

Як свідчить документ – довідка із Управління СБУ у Житомирській області, «29 грудня 1951 року у селі Ярополівці Андрушівського району Житомирської області була проведена оперативно-військова операція по ліквідації боївки ОУН. В результаті – всі члени вказаної боївки (один чоловік і дві жінки) були вбиті. На місці їх перебування було знайдено і вилучено зброю, набої до неї, радіоприймач, друкарська машинка, фотоапарат, матеріали для виготовлення і розмноження документів, різна література, перекладак (в оригіні не зберіглась). Загиблі учасники ОУН ділилися під псевдонімом «Артем» (керівник), «Нонка» і «Марта» (члени групи). Після завершення вищезгаданої операції була проведена робота по розпізнаванню вбитих учасників ОУН. Встановлено, що під псевдонімом «Артем» діяв Малимон Іван Іванович, 1918 року народження, уродинець і бувший житель села Геранівка Олександрівського району Волинської області, по спеціальності зубний технік, який в період німецької окупації служив в поліції, а з 1943 року знаходився в ОУН. До 1945 року займався будівництвом суворо законспірованих бункерів для укриття оуністських керівників, потім був призначений над районним керівником ОУН, в район дії якого входили Олександрів, Теремнівський район Волинської області і Клеваньський район Рівненської області. В останній час життя Малимон І. і був керівником технічної ланки і підпільної друкарні. За активну діяльність в 1948 році нагороджений «Бронзовим хрестом заслуги. Особи «Нонки» і «Марти» встановлені не були, відсутні також відомості про місце проживання загиблих членів ОУН». Підпис – Начальник підрозділу В. І. Малишко.

Мова йде про осередок підпільників ОУН у складі керівника технічної ланки Житомирського окружного проводу ОУН Івана Малимона-«Артема» і двох підпільниць: Ірини Чорної-«Марти» та Ганни Дзюбас-«Нонки». Їхня

Copyright © 2004 John Wiley & Sons, Ltd.

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 278: 1039-1044.

Figure 1

Cheng, M., & Wang, J. (2005). *Journal of Management Education*, 39, 100-110.

Відомо, що в Україні є великий запас ґрунту. У 1990 році в краї Європи і Америки було витрато близько 100 мільйонів тонн добрив, серед яких 50 мільйонів тонн азотних добрив. В Україні ж - тільки 10 мільйонів тонн азотних добрив, і це тільки в Україні. І в Україні ж немає ніяких проблем з азотом. І в Україні ж немає ніяких проблем з азотом. І в Україні ж немає ніяких проблем з азотом.

Місце загибелі визначено: сироти! Крім проведеної роботи на підприємстві збиток ушкодило від безробіття, на місці пошкодження "Бригада" була зведена новітня, 1944 року збудована, зручність і будинок члени бригади. Завданням бригади було виконати всі роботи, які були поставлені керівництвом, і в 1944 році виконано в 100%. До 1946 року бригада була виконана своєю завданням. Бригада для утворення окремої бригади, яка б була зручною підприємству виконувати всі роботи, які були поставлені керівництвом, була зведена новітня, 1944 року збудована, зручність і будинок члени бригади. Завданням бригади було виконати всі роботи, які були поставлені керівництвом, і в 1946 році виконано своєю завданням. Бригада для утворення окремої бригади, яка б була зручною підприємству виконувати всі роботи, які були поставлені керівництвом, була зведена новітня, 1944 року збудована, зручність і будинок члени бригади.

Слова "дана" и "дате" относятся не к глаг., а к существительным: "дана" — существительное, а "дате" — существительное в предложном падеже.

www.elsevier.com/locate/jmb

100

крівиці знаходилася на території садиби місцевого мешканця Шостаків неподалік витоку річки Ірпінь. У крівиці було облаштовано друкарню для випуску літератури і листівок. Про той бій теж відомо вже трохи більше. Підпільники-оуніаці чинили опір увесь день, а коли набой майже закінчилася, застрелили себе. Живими енкаведистами вони не здалися.

Отже, дослідники, зокрема Ігор Марчук, з'ясували, що «Нешка» – це зв'язниця Ганна Степанівна Дзьобас. Її батько – Степан Федорович Дзьобас, колишній голова колгоспу імені Шевченка у Андрушівці. У липні 1941 року він почав працювати старостою новоутвореного громадського господарства. Недовго він налагодив зв'язок із членами похідної групи ОУН, узяв собі псевдо «Грінний», сприяв організації української влади в Андрушівці. А його донька Ганна стала зв'язницею. З 1942 року – в ОУН. Підпільну діяльність поєднувала з навчанням на підготовчому курсі Житомирського сільгоспінституту. Кілька разів була поранена. 5 квітня 1944 року потрапила в полон біля села Біла Криниця Радоминського району. Офіцери НКВС допитували її, схиляли до співпраці. Вона задля вигляду погодилася, їй дали агітурне ім'я «Київка» і 5 серпня 1944 року звільнили з-під варті. Але Ганна Дзьобас, нібито виконуючи завдання енкаведистів, по прибутті у штаб командування групи УПА «Тютюнник» доповіла про все. Вона продовжила боротьбу проти радянського окупанта. Бій у Яроповичах став для неї останнім, як і для «Мартин», тобто Ірини Герасіївни Черної.

2006 року з ініціативи Житомирської «Просвіти», а саме її очільника Святослава Васильчука і члена правління організації, уродженця Яроповичів Валерія Березівського встановлено пам'ятний хрест із написом: «20 грудня 1951 року в цьому місці в садибі Шостаків загинули члени ОУН

Артем Малишан, Нонка, Марта. Вічна слава і пам'ять борцям за волю України».

Звичайно, більшість населення відкрито виступати проти радянської влади не наважувалася, а старалася якось пристосуватися і просто-на-просто вижити. У повоєнні роки Яроповицьку сільську раду очолювали: Іван Ониськович Якименко, потім – Олександр Володимирович Бондаренко. З 1951 року головою сільради у Яроповичах став Степан Іванович Мостович, який у подальшому ще довгі бул головою села (у 1967–1968, 1969–1980 рр.). Посаду секретаря сільради займали: у 1950–1952 рр. – Федір Федорович Березівський, у 1965–1981 рр. – Таїса Степанівна Мендель.

Відзначимо, що тодішня радянська економіка розвивалася екстенсивним шляхом. У сільському господарстві це реалізовувалося освоєнням нових земель при незмінній невисокій врожайності. А це призводило нерідко до порушення екологічного середовища. Так, у 1960–1970 роки через непередумані меліоративні заходи, осушення місцевості, зникла вода у колодязях частини мешканців Яроповичів, повисихали ставки Гуранів, Капличний, Оверків, Петрунівка.

Колгосп нав у 1980-ті роки 5243 гектари сільськогосподарських угідь, 50 тракторів, 30 комбайнів (на середину 1980-х рр.). Кращими трударями були загальновизнані М. М. Гамарко, М. В. Гудь, А. І. Більмович, М. Прокопчук, Г. Козійчук, М. Козел. Загалом понад 80 мешканців села нагороджено за самовіддану працю урядовими нагородами. Серед них – і вчителів: О. Г. Бойко і Х. А. Бойко.

СУЧАСНІ ЯРОПОВИЧІ

До 1994 року головою Яроповицької сільської ради був Михайло Іванович Сичинський, а потім до 2002 року – Сергій Іванович Козаков. З 2002 року сільську раду очолює Микола Дмитрович Поліняк. Лише за його керівництва нарешті вирішили встановити пам'ятний знак підпілля Організації Українських націоналістів. Про це йдеться у рішенні двадцять другої сесії четвертого скликання Яроповицької сільської ради від 22 грудня 2005 року. Визначили і земельну ділянку для встановлення пам'ятного знака в центрі села біля адміністративного будинку (заправа, встановили в іншому місці).

Велика роль належала у прийнятті рішення про вшанування героя боротьби за відновлення незалежності України належала Житомирській обласній організації ВОТ «Прогрес» імені Тараса Шевченка, а саме її найактивнішим дітям – Святославу Карповичу Васильчуку і Валерію Федоровичу Березівському. Не всі мешканці села усвідомили тоді важливе значення цієї події. Це вже зараз, у теперішніх умовах продовження нашої боротьби за збереження незалежності і територіальної цілісності України,

зрозуміли, що «Артем», «Нонка» і «Марта» віддали своє життя 1951 році за свободу нашого народу.

У селі станом на 2007 рік налічувалося 1002 жителя (466 чоловічої і 536 жіночої статі), діяла школа, де 17 учителів навчали 167 учнів.

З 2021 року з ініціативи Ігоря Довбиша, Валерія Березівського, Наталії Обштит, громадської організації «Олександрійська Скрижалка» почали відродження садиби. 24 квітня 2021 року відбулася перша толока, у якій брав участь і автор цієї книги. Приїхали ентузіастки з Києва, Ірпеня, Бородянки, Білої Церкви, Житомира. Розчистили парк від сухих дерев і гілля, Наталія Обштит висадила квіти перед будинком, а потім усі насолоджувалися грою на духових інструментах Валерія Березівського, куштували куліш, приготовлений на вогнищі. Лілія Рубан, авторка великого проєкту «Мандри країною з Лілією Рубан», на основі збірок у той день невдовзі підготувала фільм про історію наєтку у Яроповичах.

Наступна толока відбулася 15 травня 2021 року. Тільки протягом 2023 року на території садиби відбулося близько десяти толок, під час яких приводили до ладу територію навколо садибного будинку і парку. Також розпочали ремонт головної відної групи будинку, а саме цегляних парапетів і дерев'яних сходів. Виявилось, що на стінах під товстим шаром вапняної побілки частково збереглися старі малюнки і орнаменти. Почали створювати музейну експозицію у кімнатах. На стінах з'явилися портрети колишніх власників садиби. Завдяки фінансовій ініціативі Ігоря Довбиша і Наталії Обштит придбали піаніно відомої німецької фірми «Eduard Seiler», виготовлене на межі XIX–XX століть і є символом тієї епохи, ілюстрацією духовного життя, осередком якого був цей будинок.

Значну допомогу у відродженні садиби надає фонд «Архітектурна спадщина» і її директор пані Наталія Терещенко. Значна кількість благодійників долучається до збирання коштів на придбання матеріалів для ремонту будинку.

Ігор Довбиш, окрім організаційних справ і участі у роботах на території садиби, займався архівними дослідженнями, пошуком нащадків власників садиби і налагодження з ними зв'язку, зокрема з нащадками одного з останніх мешканців цього будинку з роду Александровичів.

Протягом 2023 року активно популяризували Яроповицьку садибу, завдяки чому зріс інтерес туристів – Яроповичі стали одним із найяскравіших туристичних магнітів Житомирщини. У травні 2023 року в «Gnatyk Art Set» за підтримки організації «Польський студентський клуб» провели зустріч з мешканцями Житомира на тему «Історичні садиби Житомирщини. Сучасний стан і проблеми збереження». Ігор Довбиш узяв участь у міжнародній науковій конференції «Слідами полоніку». Польські колекції у світі», яка проходила у місті Кросно (Польща), з доповіддю «Зигмунт Коткожинський та його діяльність на теренах сучасної України». Пан'ятка історії і архітектури у Яроповичах стала одним із об'єктів, який відвідали під час екскурсії члени організації «Клуб сеньйора».

Восени 2023 року приступили до створення фільму «Яроповичі – невідома історія». Завершилися зйомки, які робив В'ячеслав Майборода, у грудні 2023 року. Головну роль – Зигмунта Коткожинського зіграв у фільмі актор В'ячеслав Большой. Це здійснено завдяки товариству «Warholota Polska» і організації «Польський студентський клуб». Прем'єра фільму відбудеться 2024 року.

Відродженням садиби з негасимою енергією займаються протягом останніх трьох років постійно кілька ентузіастів: Валерій Березівський, Ігор Довбня, Наталія і Віталій Обшати, місцевий мешканець Василь Бартошук, засновники ГО «Олександрійська Скрипаль». Алла Юр Хардіянн (керівниця ГО) і Тігран Хардіянн. До речі, «Олександрійська Скрипаль» займається захистом архітектурних та історичних пам'яток також у Києві, Білій Церкві. А завдяки активності і наполегливості Наталії Обшати, яка була на усіх судових засіданнях, вдалося відновити юридичну й історичну справедливість щодо повернення палацу Прокопівських-Терещенків у Червоному у державну власність. Ось таких людей об'єднувала Яроповицька садиба і спільна турбота про її збереження.

Яроповичі

ДУХОВНА КОЛИСКА ТВОРЧИХ ЛЮДЕЙ

Якось так склалося, що з невеликого містечка, а нині села Яроповичі, вийшло досить багато творчих особистостей всеукраїнського рівня – це музиканти, художники, науковці. Саме про їхній життєвий і творчий шлях йдеться у цьому розділі.

ВАЛЕРІЙ БЕРЕЗІВСЬКИЙ –

заслужений майстер
народної творчості України

Валерій Федорович Березівський народився у Яроповичах 15 березня 1951 року. Закінчив 1967 року місцеву школу і вступив до Київського енергетичного технікуму. Паралельно навчався у вечірній музичній студії по класу кларнета. У 1971–1973 роках проходив строкову службу в оркестрі штабу Центральної групи військ у Чехословаччині. Також був помічником майстра з ремонту духових музичних інструментів.

Як писав заслужений працівник культури України Юрій Кондратюк, «займаючись із війська і маючи практичний досвід дворічного навчання у музичній майстерні,

«ін міг відремонтувати майже увесь склад музичних інструментів духового оркестру, особливо інструменти дерев'яної групи, які є складні за своєю конструкцією: флейти, дубої, кларнети, фоготи».

1974 року Валерій Березівський вступив до Житомирського музичного училища ім. В. С. Косенка на відділенні духових і ударних інструментів. Свідченням його професійного зростання стало вміння не тільки лагодити музичні інструменти, а й самостійно виготовляти їх. І грав на них у Поліському ансамблі пісні і танцю «Льонки», у етнографічному ансамблі народного обряду «Родослав». Неодолі з'явилися завдання на інструменти, які виготовляв Валерій Федорович, з різних областей усієї України. Багато його інструментів нині звучать у фольклорних колективах Канади, Литви, Німеччини, Польщі, США.

У березні 1990 року Валерій Березівський вступив до Народного руху України. У червні 1990 року Рада Народного Руху прийняла рішення провести святкування 500-ліття заснування українського козацтва. Від Житомирського крайового руху була сформована делегація, організаторами якої стали Святослав Васильчук і Валерій Березівський. Під час подорожі до Запоріжжя виникла ідея відновити козацтво в Україні. Підтримали цю ідею і житомирські рухівці.

Валерія Березівського відрядили до Львова на зібрання прихильників козацтва. Зі Львова Валерій привіз проект козацького Статуту. 15 вересня 1990 року у стінах Київського державного університету імені Тараса Шевченка відбулася козацька рада, у якій узяв участь Валерій Березівський, а також житомирські делегати Володимир Гарбуз, Ігор Клименко, Олег Андрійчук і Андрій Ващенко. Після повернення до Житомира провели установчі збори осередку Українського козацтва. Першим кошовим отаманом

козацького осередку Житомирщини, який назвали «Козацько-гайдамацький кіш», обрали Валерія Березівського.

1990 року Валерій Федорович отримав диплом учасника Другого Міжнародного фестивалю фольклору, який проходив у Києві. 1997 року Валерій Березівський став членом Асоціації майстрів народної творчості та ремесел «Берегиня», вступив до Музичної спілки.

19 лютого 2001 року В. Березівському присвоєли звання «Майстер народної творчості». 2001 року йому вручили «Почесну грамоту» Житомирської обласної державної адміністрації. У 2003 році про Валерія Березівського і музичний колектив «Родослав», у якому він виступав на гастролях, писала німецька газета. 2003 року його нагородили «Почесною грамотою» Міністерства освіти і науки. 2005 року став лауреатом фестивалю «Софіївські зорі». Виступав також у складі фольк-групи «Кредо» і Житомирського міського естрадно-духового оркестру. У 2008 і 2010 роках відзначений грамотами Житомирської міської ради. 2015 року Валерій Березівський визнаний кращим майстром декоративно-прикладного та ужиткового мистецтва на фестивалі «Золоті джерела».

2017 року йому присвоєно почесне звання «Заслужений майстер народної творчості України». Валерій Федорович Березівський є членом правління Житомирського обласної організації Всеукраїнського товариства «Пресвіта» ім. Тараса Шевченка, талановитим музичним педагогом, одним із ініціаторів відродження унікальної садиби у його рідному селі Яровищі.

Група учасників мітингу – парадів «Відродження» у Житомирі, 1990 рік. На передньому плані – чоловік у костюмі та жінка в білій блузці з квітковим орнаментом.

ОЛЕКСАНДР БЕРЕЗІВСЬКИЙ –

український скульптор

Олександр Федорович Березівський народився у Яровицях 1956 року. Після закінчення місцевої школи вступив до Житомирського автодорожнього технікуму.

Він любив малювати, тому почав паралельно займатися у художній студії Миколи Антоновича Максименка.

Олександр Березівський
разом із братом Валерієм,
1 вересня 1962 р.

Потім навчався на підготовчому відділенні Львівського поліграфічного інституту. Це дало йому змогу вступити 1976 року до Львівського інституту декоративно-прикладного мистецтва. Своїми кращими наставниками вважає викладачів О. І. Король і М. В. Ткаченко. Під час навчання брав участь у реставраційних роботах пам'яток доби українського бароко, яке справило значний вплив на формування творчої манери мистця – вражаючий своєю пишністю і соковитістю об'ємний рослинний орнамент барочного стилю став займати значне місце у декоративному різьбленні художника. Інститут закінчив 1981 року, отримавши спеціальність «художник-декоратор» і три роки працював на Херсонському виробничо-художньому комбінаті. Повністю зміг себе реалізувати, коли відійшов від системи державного замовлення і став вільним художником. Мешкав і працював у місті Бахмут. Займався декоративним і фігурним різьбленням. У його творчій спадщині – дерев'яні ікони та рельєфи на євангельські сюжети. Серед найкращих робіт – рельєфи «Богоматір-Одігітрія», «Благовіщення», ікони «Богоматір Замилування», «Христос-Вседержитель».

ВОЛОДИМИР ВДОВИЧЕНКО –

соліст симфонічного оркестру

Національного театру опери і балету

України ім. Тараса Шевченка

Володимир Іванович Вдовиченко народився у Яроповичах 22 серпня 1921 року. Тут 1938 року закінчив школу. Але невдовзі розпочалася Друга світова війна і він брав участь у бойових діях. Після поранення і лікуванні у шпиталі продовжив службу у військовому фронтовому духовому оркестрі. По закінченні війни Володимир Вдовиченко вступив до Київської державної консерваторії ім. П. І. Чайковського. Навчання поєднував з творчою працею солістом симфонічного оркестру Українського радіо. Консерваторію закінчив 1951 року, а наступного року перейшов у симфонічний державний оркестр України.

Володимир Вдовиченко співпрацював і з іншими музичними колективами, яких запрошували на запис музики на Українському радіо і Київській кіностудії ім. О. Довженка. З 1956 року – соліст симфонічного оркестру Національного театру опери і балету України ім. Тараса Шевченка. Із середини 1970-х Володимир Вдовиченко почав викладати у Київській консерваторії, брав участь у створенні Державного духового оркестру України. Сучасники його колеги відмічали високу виконавську майстерність Володимира Вдовиченка, його блискучу і легку техніку. Митець співпрацював у різний час з такими видатними музикантами і диригентами як В. Гуслаєв, М. Канарштейн, М. Колоса, С. Турчак та ін. Помер 5 грудня 2002 року. Похований у Києві.

МИКОЛА МАКСИМЕНКО –

народний художник України

Микола Антонович Максименко народився у Яреповичах 31 грудня 1924 року. Ще у дитячі роки почав виявляти інтерес до малювання. Як розповідає Валентина Забродська, майбутній «маєстро натюрморту» вже у свої 9 років зробив першу у житті виставку. Маленький Микола кольоровими олівцями намалював портрет Тараса Шевченка, покрав його лещини білком, збирав розрив дощ, і вивісив на власній хаті зі сторони вулиці, щоб бачили односельці. Талант до малювання сільський хлопча успадкував від свого діда, який розписував у Яреповичах печі. А прадід його був відомим у селі майстром з виготовлення різьблених меблів із дерева. Його запрошували пані зі всіх навколишніх сіл – усі хотіли мати такі дивовижні меблі. Родина Максименків до приходу радянської влади була заможною, дали своїм дітям вищу освіту. Батько художника – Антон Максименко – отримав економічну освіту і після колективізації працював бухгалтером у місцевому колгоспі.

У 1932 році братів його батька і бабцю за відмову йти в колгосп вислали до Сибіру, звідки живою повернулася лише бабця. Антона Максименка і його родину врятувало те, що він все-таки вступив до колгоспу. Нова загроза над Антоном Максименком наансала в 1937 році, коли розгорнулися масові репресії. Щомісяця радянське керівництво визначало місцевій владі заплановану кількість «ворогів народу», яких потрібно було зняти. Доводили плани на область, а обласне начальство розподіляло квоти на райони, районне керівництво розкидало доведену кількість на кожне село. Нерідко голови сілради з розпачу вигукували: «Де ж я Вам знайду стільки ворогів народу?». «Тоді відеш сам», – така була відповідь.

Біда оминула Антона Максименка, адже його друг, який працював у сільраді, повідомив, що Антонові негайно потрібно виїхати із села, бо він уже внесений у список «ворогів народу».

Тоді кожен шукав свій шлях порятунку. Одним із них був виїзд далеко за межі України. Кілька односельців з Яропович, рятуючись від можливого арешту, виїхали аж у Магнітогорськ і влаштувалися працювати на завод, адже там потрібні були робочі руки. Тому до цих односельців і вирушила родина Максименків. Тут Антон Максименко влаштувався працювати робітником на Магнітогорському металургійному заводі, а син Микола почав займатися у художній студії майстра книжкової графіки Бориса Дехтярова. На жаль, навчання перервала війна.

Микола Максименко у віці 17 років пішов добровольцем на фронт. Побажання і єдиний наказ батька на вокалі в полон не здаватися. Армії потрібні були факсові офіцери, тому у 1942 році його направили навчатися до Таллінського військово-піхотного училища, яке знаходилося в евакуації і розміщувалося в Тюмені. Після навчання Микола Максименко знову на фронті. Під час вигнання німецько-нацистських військ з України у 1943 році отримав важке поранення. Доправляли у шпиталь на волах, бо іншого транспорту не було. На возі вели п'ятьох важкопоранених і одного майже безнадійного бійця. Над Миколою просто зглянулася, бо надто вже був молодий. А йому єдиному зі всіх Воєнний подарував друге життя. Свого часу він розповідав, що дуже хотів вижити і вивчитися на художника, і коли час од часу приходив до свідомості, то наказував собі вижити будь-якою ціною, щоб потім стати живописцем. А на Уралі у цей час зі нього мовчав мма. Коли його поранено, то зі стіни зірвалася і впала його

недовисана перед війною картина. Мама Наталка зрозуміла, що із сином трапилася біда.

Втративши праве око і з безліччю осколків в голові, які спричиняли страшенні головні болі, він жив і творив. І не просто малював. Він став одним із найяскравіших митців України. Його життєвим кредо став принцип «ні дня без роботи» і бажання писати лише барвисто-соковиті та оптимістичні роботи, що лікують і дарують радість. Так вирішив воїн, який вижив після страшенної війни і 5 років бачив навколо смерть та горе. Це самородок, який з'явився на світ на благодатній пропонуцькій землі. Він мав величезний талант, подарований Всевисшнім. Максименко помножив цей талант на титаничну працю і став ще за життя класиком українського образотворчого мистецтва.

Після завершення Другої світової війни і демобілізації в 1946 році Микола Максименко почав працювати у художній майстерні у Магнітогорську. Паралельно відвідував художню студію Я. Соловйова. 1947 року навчався у відомого художника І. Грабара. 1948 року повернувся в Україну. Мешкав спочатку у Рівному. Працював тут керівником художньої студії при міському Палаці піонерів.

1949 року Микола Антонович Максименко переїхав до Житомира, полюбив це місто, його околиці. У багатьох картинах художника – краєвиди річок і їхніх берегів Тетерева, Кам'янки, Ірші, Гуйви, сіл Дениші, Троянів та інших. 1960 року Миколу Максименка прийняли до складу Спілки художників СРСР. 1971 року Галина Карклінь, відома і авторитетна латвійська мистецтвознавиця так висловила-ся про його творчість: «Вперше зустрічаю такого талановитого майстра монументального ладу натюрморту».

1974 року Микола Максименко отримав звання заслуженого художника України, його неодноразово обирали членом правління Спілки художників України. У жовтні

1983 року у Києві відбулася перша персональна виставка Миколи Максименка. Відвідувачів виставки захоплювала природа поліського краю, колористичні рішення при зображенні квітів. Де б не був Микола Максименко – у Карпатах чи Болгарії – всюди він намагався зафіксувати красу навколишньої природи.

На думку мистецтвознавців, художник Микола Максименко був неперевершеним колористом. Сформувався навіть термін «максимівські натюрморти», який увійшов у науковий обіг українського образотворчого мистецтва. Це нове слово у живописі. Унікальні його натюрморти на тлі пейзажу – у них багато сонця і повітря... Ніхто з наших митців не поєднував натюрморт з краєвидом, який розгортався на задньому плані картини. І в жанрі портрету маестро натюрморту також сказав своє вагомe художнє слово. В його творчому доробку «полотна», які належать до найкращих досягнень в українському портретуванні. І є – оригінальні твори, які сміливо можна віднести до кращих зразків світового портретного живопису.

Творчість Миколи Максименка у барвистому розмаїтті українського мистецтва другої половини ХХ століття займає особливе місце. Як у могутню поліфонію народного хору вплетено голос соліста, так і живопис нашого видатного земляка у палітрі мистецтва України виділяється

Автопортрет

своїми індивідуальними ознаками. Його пейзажі і натюрморти, наповнені життєрадісним почуттям любові до рідної природи, бо вона запала в душу художника ще в дитинстві і переплавлялась у неповторні художні образи. Головною рисою його таланту був могутній дар відчуття кольору.

Микола Максименко дружив зі своїми сучасниками – класиками українського живопису: Тетяною Яблонською, Миколою Глушечком, Сергієм Шишком. За силою і значенням його мистецтво саме їхньому мистецтву і рівнозначне. За витонченістю та ніжністю письма його живопис стоїть в одному ряду з творами Федора Ковшовалюка, Євгена Волобуєва, Олександра Минька. За колористичною давнечістю – споріднений з творчістю Петра Столяренка і Федора Захарова. А за світлосвітлою силою кращі його твори – неперевершені.

Микола Максименко був наставником для молодих художників. Так, Валентин Ковальчук з Андрушівки згадує: *«Я був учнем Миколи Максименка. Вчився у Миколи Антоновича, як передавати фактуру кольорів, поєднувати філософію буття і велич рідного краю...»* [35, с. 4].

1992 року Микола Максименко став володарем Національної премії України імені Тараса Шевченка. 1994 року Миколі Максименку присвоєно високе звання «Народний художник України». 1997 року у виставковій залі «Андріївський узвіз» у Києві пройшла остання прижиттєва персональна виставка Миколи Максименка. На той час художник став і лауреатом Національної мистецької премії імені Тетяни Яблонської, Почесним академіком Національної академії мистецтв України, володарем Золотої медалі НАМУ. На жаль, митець помер 9 вересня 2016 року. Але картини Миколи Максименка продовжують радувати очі відвідувачів понад 40 музеїв України, а також виставкових залів

Хитрий піджиків, 1980-ті рр.

живопису у Бельгії, Італії, Німеччині, Польщі, США, Франції, Японії та інших країнах.

У Житомирському ліцеї № 35 з ініціативи дирекції навчального закладу і Валентини Забродської відкрито міні-виставку картин Миколи Максименка. У ліцеї проводять «Максимівські уроки малювання». У грудні 2019 року удова художника Валентина Забродська передала Андрушівській школі мистецтва (у рамках відзначення 95-річчя

М. Максименку) близько 20 картин. Це в основному портретний живопис. Люди, які зображені на портретах – земляки з Андрушівщини. Ще одним внеском у пошанування талановитого митця стало створення пам'ятника М. Максименку. Автором ідеї його спорудження на малій батьківщині художника виступила велика сподвижниця культурного розвитку краю Галина Білецька. Над проектом пам'ятника працювали відомий скульптор, народний художник України Василь Феценко і Заслужений художник України Юрій Дубінін. Виготовлення і встановлення пам'ятника здійснено коштом місцевого підприємця і мецената Євгена Гринишина (з Андрушівці його називають «сучасним Терещенком») та вдови художника, відомої радіожурналістки Валентини Забродської. Його виготовлено з нашого місцевого червоного та сірого граніту. На червоному текст: «Миколі Максименку від вдічних земляків» та калітра, на яку художник викладає фарби під час малювання. На сірій стелі зверху викарбуване погруддя художника, а низку – пеналі для малювання.

23 серпня 2020 року, до дня незалежності України в Андрушівці урочисто відкрили перший на Житомирщині пам'ятник художнику. Це данина шани уродженцеві села Яроповичі, котрий зростав і мужнів на Андрушівщині, нашому видатному землякові, народному художнику України, лауреату державної Національної премії ім. Т. Г. Шевченка, Почесному Академіку НАМУ Миколі Антоновичу Максименку.

Пам'ятник Миколі Максименку встановлено на вулиці Шевченка в Андрушівці. Це величезна пам'ятка, яку можна побачити здалека. Вона виконана з червоного та сірого граніту. На червоному текст: «Миколі Максименку від вдічних земляків» та калітра, на яку художник викладає фарби під час малювання. На сірій стелі зверху викарбуване погруддя художника, а низку – пеналі для малювання.

МИКОЛА ЧЕРНИШ –

художник і скульптор

Микола Черниш народився у селі Яреповичі 11 жовтня 1941 року. Закінчив у Яреповичах школу, затим навчався у Московському вищому художньо-промисловому училищі. По його закінченні в 1964 році переїхав до Києва, працював у образотворчому Фонді мистецтва УРСР. У 1975 році емігрував до Словаччини, оселився у місті Жиліна. Став членом Спілки художників Словаччини. Має персональні виставки в Києвській галереї – Ощадниця, а також у Музеї української культури, що у місті Сандник, у Пряшівській картинній галереї та Ім. Виготовив монументальні інтер'єри та екстер'єри на ОНК у Поважській Вистраці та в Здобовельському пункті в Раєцьких Теплицях.

У творчості Миколи Черниша важливе місце займала поезія Тараса Шевченка, у якій він знаходив своє натхнення. Гарне зацікавлення він виявляв і до теми українського козацтва. З 1969 по 1986 рр. він створив понад 30 рельєфних композицій та понад 180 ілюстрацій, присвячених творчості Тараса Шевченка. 1986 року у Пряшівській картинній галереї відбулася виставка під назвою «Кобзар», до якої видали каталог «Подоби дійсності».

У 1980-ті роки були й інші виставки, зокрема у місті Жиліна було організовано виставку робіт Миколи Черниша під назвою «Рибі-скульптури». Загалом у творчості митця бачимо його спогляди про рідний край, Україну, духовний зв'язок з історією і культурою українського народу. На жаль, у досить молодому віці Микола Черниш загинув. Трапилось це 26 квітня 1989 року. Нещодавно у Житомирському обласному краєзнавчому музеї відбулася виставка картин митця з Житомирщини, які творили у XIX–XX століттях. На цій виставці експонувалася робота Миколи Черниша «Яворницький», яку подарував музею кандидат історичних наук, наш земляк Володимир Іванович Петрун.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

1. Махорін Г. А. Андрушівщина: історія і сьогодення. Житомир: В. Б. Котвицький, 2011. 292 с.
2. Котляр М. Ф. Яремак Святославич [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України. Т. 10: Т-Я / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; НАН України. Інститут історії України. К.: Наукова думка, 2013. 688 с.
3. Літопис Руський / переклад з давньорус. А. Маковця. К., 1989.
4. Літвин Г. З народу руського. Шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини (1569-1648). К.: Дух і літера, 2016. 616 с.
5. Білорусов Ю. Київсько-Житомирська римо-католицька спадщина Житомир Житомирська обласна друкарня, 2000. 330 с.
6. Центральний державний історичний архів України у м. Києві (далі ЦДАУК).- Ф. 2. Оп. 1. Спр. 70. Арк. 44zv. – 45.
7. Тариф подимного податку Київського воєводства 1754 року. Біла Церква: видавець Олександр Пшонківський, 2015. 276 с.
8. ЦДАУК. Ф. 533. Оп. 1. Спр. 1103. Арк. 107zv. – 108.
9. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 3049. Арк. 1-2.
10. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 5. Спр. 29. Арк. 109zv. – 111.
11. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 1. Спр. 5930. Арк. 3.
12. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 5. Спр. 67. Арк. 134.
13. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 5. Спр. 56. Арк. 257zv. – 261.
14. ЦДАУК. Ф. 442. Оп. 142. Спр. 727. Арк. 1-7.
15. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 5. Спр. 107. Арк. 24.
16. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 5. Спр. 184. Арк. 10zv. – 11.
17. ЦДАУК. Ф. 442. Оп. 152. Спр. 334. Арк. 1-14.
18. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 5. Спр. 221. Арк. 36zv. – 37.

19. ЦДАУК. Ф. 486. Оп. 9. Спр. 280. Арк. 39.
20. Єндрусевич Е. Українські ночі, або родинні гени. Львів: Атаас. 1997. 445 с.
21. ЦДАУК. Ф. 406. Оп. 5. Спр. 426. Арк. 223об. – 224.
22. ЦДАУК. Ф. 406. Оп. 5. Спр. 465. Арк. 170об. – 179.
23. ЦДАУК. Ф. 575. Оп. 1. Спр. 17. Арк. 80об. – 86.
24. ЦДАУК. Ф. 442. Оп. 839. Спр. 5. Арк. 4.
25. ЦДАУК. Ф. 442. Оп. 693. Спр. 262. Арк. 1–32.
26. Третьяков А. Швейцарія в Києві // Хроніка 2009. Вип. 3(97). К., 2015.
27. Державний архів Житомирської області (далі ДАЖО). Ф. 1. Оп. 77. Спр. 1949.
28. ДАЖО. Ф. 1. Оп. 77. Спр. 1988. Арк. 203об. – 204.
29. ДАЖО. Ф. 1. Оп. 77. Спр. 1988. Арк. 190об. – 191.
30. Каваль Р. Лицар-дольбичанинець з Яреповичів // Житомирщина в боротьбі. К.: Видавництво Марка Мельника. 2020. 512 с.
31. ЦДАУК. Ф. 127. Оп. 1809. Спр. 666. Арк. 315.
32. ДАЖО. Ф. 1. Оп. 77. Спр. 580. Арк. 272об. – 273.
33. ДАЖО. Ф. 1. Оп. 77. Спр. 1956. Арк. 299об. – 300.
34. Місця пам'яті української дипломатії: енциклопедичний довідник / упор. та заг. ред. Ірина Матвиш. К.: Видавництво «Горобець». 2022. 672 с.
35. Натикан Л. На рушнику життя малес доля... // Голос України. 15 лютого 2020 р.

ПРО АВТОРА

Махорін Геннадій Леонідович народився 25 червня 1965 року в селі Софіївка Ново-Бузького району Миколаївської області, де батьки працювали за направленням після закінчення вищих навчальних закладів. 1970 року родина переїхала до смт Ружина Житомирської області. Тут Геннадій Махорін закінчив 1982 року середню школу і вступив до Житомирського державного педагогічного інституту ім. І. Франка на українське відділення філологічного факультету. В 1983–1985 рр. проходив строкову військову службу, після чого повернувся до навчання. 1988 року закінчив педагогічний інститут і почав працювати вчителем української мови і літератури, історії та правознавства у школах Ружинського району Житомирської області.

1995 року Геннадій Махорін закінчив історичний факультет Українського педагогічного університету ім. М. Драгоманова. На учительській ниві досяг вищої професійної категорії і звання «старший вчитель», став призером обласного туру конкурсу «Учитель року – 2000». Його методичку навчання «Пять ступеней» досі використовують і пропонує студентам в Інституті педагогіки Житомирського державного інституту імені Івана Франка.

З 2001 року Геннадій Махорін почав викладати на відносно новому історичному факультеті в колишній Альма Матер. З 2001 по 2011 рік він працював викладачем на кафедрі історії України Житомирського державного університету ім. І. Франка. 2007 року захистив кандидатську дисертацію, присвячену історії добровничної діяльності на

Волинні в 1793–1917 рр. З 2011 і по даний час – доцент кафедри суспільних наук Поліського національного університету. Паралельно з 2020 по 2022 рр. навчався у докторантурі при Національній академії аграрних наук України. Підготував до захисту докторську дисертацію.

Загалом Геннадій Махорін є автором і співавтором 76 книг, з яких чотири особистих і три колективних монографій, п'ять навчальних посібників для студентів і два навчальних посібники «Історія рідного краю» для учнів 10 і 11 класів навчальних закладів Житомирської області. Займається активною громадською діяльністю. Був депутатом Житомирської міської ради 7 скликання. Є заступником Житомирської обласної організації ВУТ «Пресвіта» ім. Тараса Шевченка, головою Асоціації інтелігенції Житомирської області, в.о. голови Житомирської районної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, керівником Житомирського центру історико-демографічних досліджень та біографістики. Нагороджений найвищою відзнакою ВУТ «Пресвіта» ім. Тараса Шевченка – медаллю «Будівничий України», а також медалями «За заслуги перед м. Житомир» III ступеня і «Гордість ЖНАБУ», є лауреатом Всеукраїнської премії ім. Івана Огієнка в галузі науки (2018). 2022 року Геннадій Махорін став Почесним Амбасадором Житомирачини.

КНИГИ ГЕННАДІЯ МАХОРИНА

1. Ружинський і Внорайшевський райони в роки нату Вердівського округу (1921-1927 рр.). К.: Видавництво Леоніського, 1997. 48 с.
2. Історія Ружинщини. Нариси і документи. Житомир: Видавництво «Волинь», 2000. 160 с.
3. Школи рідного краю. Житомир: Полісся, 2001. (у співавт.)
4. Вудикот Дерезинного Банку. Житомир: Волинь, 2002. (у співавт. Мокрицький Г. П.).
5. Сільськогосподарський виробничий кооператив «Ружинський»: 80 років. Житомир: Волинь, 2002. 16 с.
6. Шляхами книги: Житомирському державному університету імені Івана Франка - 85 років. Житомир: Видавець М. Косовка, 2004. 232 с. (у співавт. П. Ю. Слюх, В. В. Власенко, О. А. Дружасенюк, В. О. Єршов, М. Є. Лутай, П. І. Наттич, М. М. Осадчий, П. Ф. Рижаник, М. І. Лазринич, О. М. Іващенко, І. І. Яримшик).
7. Житомирщина. Історичний нарис колективна монографія. Житомир: Полісся, 2005. 278 с. (у співавт. О. С. Кузьмін, М. К. Новик, Ф. А. Петляк).
8. Життя - за свободу України. Житомир: ПП «Рута», 2005. 20 с.
9. Житомирська обласна клінічна лікарня ім. О. Ф. Гербацького. Житомир: Полісся, 2005. 360 с. (у співавт. Кузьмін О. С., Наттич П. І., Щерба С. П.).
10. Житомир гостинно запрошує: туристичний довідник. Житомир: Волинь, 2005. 40 с. (у співавт. Мокрицький Г. П.).
11. Край над Ушемю. Житомир: ПП «Рута», 2006. 184 с. (у співавт. Олександр І. С.).
12. Школа над Роставицею. Житомир: Волинь, 2006. 76 с.
13. Галичина 1932-1933 рр.: внутрішня війна в умовах загроз зовнішньої. Житомир: Волинь, 2007. 44 с.

14. Основи демографії: курс лекцій. Житомир: Волинь, 2007. 104 с.

15. Пам'ятка і пам'ятні місця історії та культури на Житомирщині. Житомир: Полісся, 2007. 112 с. (у співавт. Щерба С. П.).

16. СВК «Ружинський» – 85 років. Житомир: Волинь, 2007. 14 с.

17. Основи демографії: курс лекцій (видання друге, доповнене). Житомир: видавничий центр ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 110 с.

18. Олір Геноциду в 1932–1933 роки. Житомир: В. Б. Котвицький, 2008. 88 с.

19. Боротьба українського народу у роки голодомору 1932–1933 рр.: збірник документів. Житомир: В. Б. Котвицький, 2008. 78 с.

20. Історія рідного краю. 10 клас: навчальний посібник. Житомир: Полісся, 2008. (у співавт. Лавранович М. І.)

21. Житомирщина. Історичний нарис. Друге видання, доповнене. Житомир: Полісся, 2008. (у співавт. Кузьмін О. С., Новик М. К., Петлак Ф. А.).

22. Учителю мій! За мудрість і тепло довівко дякую тобі! (у співавт.) Житомир: Рута, 2008. 88 с.

23. Основи демографії: курс лекцій (видання друге). Житомир: Рута, 2009. 110 с.

24. На порубіссяі Волині, Київщини і Поділля. Житомир: Рута, 2009. (у співав. Юрчук В. П.).

25. Основи демографії: курс лекцій: навчальний посібник. Видання третє. Житомир: видавничий центр ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 96 с.

26. Вступ до історії: курс лекцій: навчальний посібник. Житомир: В. Б. Котвицький, 2009. 80 с.

27. Історія рідного краю. 11 клас: навчальний посібник. Житомир: Полісся, 2010 (у співав. М. І. Лавриненч).

28. Історичні етюди про Житомир. Вип. 1: 1898–1900 рр. Житомир: В. Б. Котвицький, 2010. 44 с.

29. Історичні етюди про Житомир. Вип. 2: 1900–1902 рр. Житомир: В. Б. Котвицький, 2010. 56 с.

30. Основи демографії: курс лекцій. Житомир: В. Б. Котанцький, 2010. 102 с.
31. Походження міст і сіл Житомирщини: Словник-довідник. Житомир: В. Б. Котанцький, 2011. 48 с.
32. Помішки історія і сьогодення. Житомир: В. Б. Котанцький, 2011. 96 с. (у співак.).
33. Андрушівщині історія і сьогодення. Житомир: В. Б. Котанцький, 2011. 292 с.
34. Баранівський край: історія і сьогодення. Житомир: Євенок О. О., 2012. 164 с.
35. Нариси з історії казокрестів в Україні. Житомир: Євенок О. О., 2012. 37 с. (у співак. С. Черенко).
36. Нариси з історії есперанто-руху в Україні. Житомир: ПП «Рута», 2012. 60 с.
37. Житомирській області 75 років: етапи розвитку, видатні постаті і події. Житомир: Євенок О. О., 2012. 158 с.
38. Житомирській області 75 років: етапи розвитку, видатні постаті і події. Видання друге. Житомир: Євенок О. О., 2012. 158 с.
39. Коштові Валери-Житомирщина. Житомир: Полісся, 2012. 192 с. (у співак. Васильчук С. К., Натиканч П. І., Щербя С. П.).
40. Рузок і Баламутівка за матеріалами Першого Всеросійського перепису населення 1897 року. Житомир: видавець Левченко О. Г., 2013. 40 с.
41. Немирниця за матеріалами Першого Всеросійського перепису населення. Житомир: видавець Левченко О. Г., 2013. 68 с.
42. Наші Герої. Житомир: В. Б. Котанцький, 2014. 128 с.
43. Наші Герої (друге, доповнене видання). Житомир: В. Б. Котанцький, 2014. 132 с.
44. Наші Герої (третє, доповнене і уточнене видання). Житомир: Рута, 2015. 176 с.
45. Житомир: 100 відстав пам'ятися назвам містам. Житомир: ФОП О. О. Євенок, 2015. 24 с. (у співак. І. Савук).
46. Нариси з історії медицини на Житомирщині. Житомир: Рута, 2015. 104 с.
47. Історія транспорту в Житомирі. Житомир: вид. О. О. Євенок, 2015. 72 с.

48. Книга рекордів Житомирщини. Житомир: ФОП О. О. Євенок, 2016. 54 с. (у співав. І. Саюк).
49. Станіславська століття току Житомир: вид. Євенок О. О., 2016. 52 с. (у співав. М. П. Стадник).
50. На порубіжжі Волині, Київщини і Поділля. Видання друга, доповнене. Житомир: вид. Євенок О. О., 2016. 112 с. (у співав. Юрчук В. П.)
51. Номіринці – мальовниче село в Україні: історико-краєзнавче дослідження. Житомир: видавець Олег Левченко, 2016. 88 с. (у співав. В. Я. Горішечний).
52. Герой-ратівник – люди високого гуманізму. Житомир: ПП «Рута», 2016. 64 с.
53. Кращі календар пам'ятних дат на 2016 рік. Житомир: видавець О. О. Євенок, 2016. 84 с.
54. Історико-красноаві студії з минулого Ружинщини: монографія. Житомир: ФОП О. О. Євенок, 2017. 188 с.
55. У світлі слави Рильськ: монографія. Житомир: ФОП О. О. Євенок, 2017. 132 с.
56. СВК Ружинський. Житомир: ФОП О. О. Євенок, 2017. 50 с.
57. Форми опору українського селянства в часи Голодомору 1932-1933 рр.: монографія. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 168 с.
58. Українська національна революція 1917-1922 рр. і її перебіг на Житомирщині: монографія. Житомир: вид. Євенок О. О., 2017. 208 с.
59. Книга рекордів Житомира. Житомир: видавець О. О. Євенок, 2017. 72 с.
60. Кращі календар пам'ятних дат на 2017 рік. Житомир: видавець О. О. Євенок, 2017. 56 с.
61. Трансформація українського суспільства та його еліти у контексті цивілізаційного розвитку Європи: колективна монографія. Житомир: ПП «Рута», 2018. 265 с. (у співав. І. А. Мальвчук, С. Д. Марченко, Н. Я. Романюк, О. В. Сендас, О. Г. Суліменко, С. Ф. Шестук та ін.).
62. Село Журбівці на Вінничині: минуле і сьогодення. Житомир: вид. О. О. Євенок, 2018. 198 с. (у співав. В. П. Юрчук).

63. Кращий календар пам'ятних дат на 2018 рік. Житомир, 2018. 102 с.
64. Історія ветеринарної медицини як науки в Україні: навчальний посібник. Житомир: ПП «Рута», 2019. 122 с. (у співаз. з В. Хоминко).
65. Туристичне краєзнавство: навчальний посібник. Житомир: ПП «Рута», 2019. 188 с. (у співаз. з К. Нестерчук, С. В. Тищенко, Т. М. Чернишова).
66. Трансформація українського суспільства та його еліти у контексті цивілізаційного розвитку Європи: колективна монографія (у співаз. О. В. Сидяк, І. А. Мельничук, В. П. Кавелюшній, Н. Я. Романенко та ін.). Житомир: Вид-во «Рута», 2019. 266 с.
67. Незречесане диво. Пародії. Житомир: НОВОград, 2020. 60 с.
68. Житомирські князя в історії Києва. Житомир: НОВОград, 2020. 120 с.
69. Житомир у долях славетних жінок. Житомир: НОВОград, 2020. 92 с. (у співаз. Сабчук С. В.)
70. Палада славетних жінок Житомирського краю. Портрети на тлі епохи. Житомир: НОВОград, 2020. 132 с. (у співаз. Сабчук С. В.)
71. Лютерани в історії Волині-Житомирщини: Монографія. Житомир: НОВОград, 2021. 114 с.
72. Екскурсії Житомиром: туристичний путівник. Житомир: НОВОград, 2021. 312 с.
73. Поліський національний університет: 100 років досвіду, традицій та професійності. Житомир: ПП «Евро-Волинь», 2022. 256 с.
74. Історія Поліського національного університету в особах. Житомир: НОВОград, 2022. 232 с.
75. Історія та культура України: навчальний посібник. Житомир: Поліський національний університет, 2023. 211 с. (у співаз. С. Д. Марченко, О. Г. Суліменко, Н. Я. Романенко).
76. Житомир туристичний. Житомир, 2023. 32 с.
77. Галицький період історії ЖДУ ім. Івана Франка. Житомир: НОВОград, 2023. 204 с.

Васильєв Євгенієвич і Петров Костянтин – артисти ансамблю

Folk - pop group

U
K
R
A
I
N
E

★
K
R
E
D
O
★

ЖИТОМИРСЬКИЙ МІСЬКИЙ ЕСТРАДНО-ДУХОВНИЙ ОРКЕСТР

Знамениті виконавці - народні артисти України та зарубіжжя

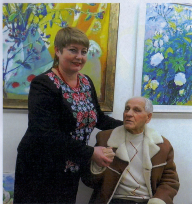
Святослав Васильев, Олег Верещагин и Валерий Верещагин

М. А. Масченко, 2004

Маэстро и ученики, 1986

Галина Белякова вместе с мужем в 96-летнем

Миротворец,
государства, мира, 1991

Маковский М. А. «Два мальчика», холст, масло, 1955

«Після роботи»,
В. Верещагин, 1863,
картон, олія, 1863

«Брат Анатолій»,
полотно, олія, 1867

«Мои Подсолнухи», акрил, картон, 2011 г.

«Подсолнухи» Ольга

Политская

«Иллюстрация», масло, 1909 г.

Школа мистецтв
ім. Михайла
Максимовича

Пам'ятник
близь пам'ятника
своєму чоловікові
Михайлу Максимовичу

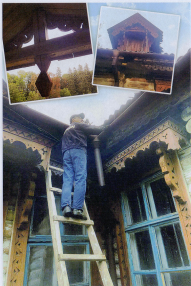
Микола Чорний «І. І. Возницький»

Игорь Антонов

Hilma Oksanen

ЗМІСТ

Яроповичі у глибоку давнину	4
Яроповичі у часи Речі Посполитої	12
Яроповичі у часи московсько-царської окупаційної влади	16
Яроповичі у часи Української національної революції	31
Свято-Дмитрівська церква і її роль у житті мешканців Яроповичів	34
Яроповичі у добу радянської влади (1920–1930 рр.)	41
Яроповичі у період Другої світової війни	45
Яроповичі у 1944–1991 роках	49
Сучасні Яроповичі	54
Яроповичі – духовна колыска творчих людей	58
Валерій Березівський – заслужений майстер народної творчості України	58
Олександр Березівський – український скульптор	62
Володимир Вдовиченко – солист симфонічного оркестру Національного театру опери і балету України ім. Тараса Шевченка	63
Микола Максименко – народний художник України	64
Микола Черниш – художник і скульптор	71
Використані джерела і література	72
Про автора	74
Книги Геннадія Махеріна	76

Науково-популярне видання

МАХОРІН
Геннадій Леонідович

Тисячолітня історія села Яроповичі

*До 1050-річчя заснування стародавнього Яропача,
200-ліття Габрієля Єнкі,
100-річчя Миколи Максименка,
50-ліття творчої діяльності Валерія Березіаського*

*Підп. до друку 20.07.24. Формат 60×84/16. Ум. друк. арш. 5,8.
Тираж 100 екз. Зам. № 12.*

ВИДАВЕЦЬ І ВИГОТОВЛЮВАЧ
ФКПГ Гендзарський О. П.
18012, м. Житомир, вул. Б. Телес, 57, каб. 6. Тел.: 043-599-15-46.
Свідчення про внесення до Державного реєстру
Серія ДР № 5127 від 18.06.2016 р.

ISBN 978-617-88839-90-9

9 786178 888390